

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อเป็นการทำความเข้าใจและเชื่อมโยงไปสู่กรอบแนวคิดในการวิจัย ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับจิตสาธารณะ
 - 1.1 ความหมายของจิตสาธารณะ
 - 1.2 ความสำคัญของจิตสาธารณะ
 - 1.3 คุณลักษณะของบุคคลที่มีจิตสาธารณะ
 - 1.4 องค์ประกอบของจิตสาธารณะ
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้านจิตสาธารณะ
3. แนวทางการเสริมสร้างจิตสาธารณะ
4. แนวทางการวัดและประเมินผลคุณธรรมจริยธรรมด้านจิตสาธารณะ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับจิตสาธารณะ

1.1 ความหมายของจิตสาธารณะ

ความหมายของคำว่าจิตสาธารณะ (Public Mind) หรือจิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) เป็นคำบ่งบอกถึงพฤติกรรมที่หลากหลายแต่มีความหมายเดียวกัน เช่น การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การช่วยกันดูแลรักษาสาธารณะสมบัติ การมีความรับผิดชอบ เป็นต้น จึงมีผู้ให้คำจำกัดความไว้หลากหลายดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2542 : 14) ได้ให้ความหมายจิตสาธารณะว่า เป็นการรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อชาติ

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 : 17) ให้ความหมายของจิตสาธารณะว่า หมายถึง ความคิดที่ไม่เห็นแก่ตัวมีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือช่วยแก้ปัญหาให้ผู้อื่นหรือสังคมพยายามฉวยโอกาสที่จะช่วยเหลืออย่างจริงจังและมองโลกในแง่ดีบนพื้นฐานของความเป็นจริง

บุญสม หาราชศิริพจน์ (2542 : 71 – 73) ใช้คำว่า จิตสำนึกที่ดีในสังคม สังคมในที่นี้ หมายถึง สังคมในชุมชนของตน การปฏิบัติตนให้มีจิตสำนึกที่ดีต่อชุมชนของตน คือ การปฏิบัติตนและการมีส่วนร่วมที่ดีในกิจกรรมของชุมชน การช่วยกันดูแลชุมชนของตน การให้ความร่วมมือ การเสียสละกำลังกาย กำลังทรัพย์เพื่อการรักษาความปลอดภัยในชุมชนเพื่อสาธารณูปโภคในชุมชน การให้ความเป็นมิตรและมีน้ำใจต่อกัน

สุชาติดา จักรพิสุทธ์ (2544 : 22) ให้ความหมายจิตสาธารณะว่า เป็นคุณธรรมหรือข้อเรียกร้องสำหรับส่วนรวมในสภาพการณ์ที่เกิดความไม่ปกติสุข ความร่วมมือของพลเมืองในการกระทำเพื่อบ้านเมือง

หฤทัย อาจเปรุ (2544 : 37) ให้ความหมาย จิตสาธารณะว่า คือ ความตระหนักของบุคคลถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ทำให้เกิดความรู้สึกราวรถนาที่จะช่วยเหลือสังคม ต้องการเข้าไป แก้วิกฤตการณ์ โดยรับรู้ถึงสิทธิควบคู่ไปกับหน้าที่และความรับผิดชอบ สำนึกถึงพลังของตนว่าสามารถร่วมแก้ไขปัญหาได้ และลงมือกระทำ เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ โดยการเรียนรู้ และแก้ไขปัญหาร่วมกันกับคนในสังคม

ชาย โพธิสิตา และคณะ (2540 : 14 – 15) ใช้คำว่า จิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ และให้ความหมายในเชิงพฤติกรรมไว้ว่า คือ การใช้สาธารณสมบัติอย่างรับผิดชอบหรือการรับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติ ซึ่งมีนัยสองประการ ได้แก่ 1) การรับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติ ด้วยการหลีกเลี่ยงการใช้และการกระทำที่จะก่อให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อสาธารณสมบัติ นั้นๆ รวมไปถึงการถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลสาธารณสมบัติในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ 2) การเคารพสิทธิการใช้สาธารณสมบัติของผู้อื่น โดยการคำนึงว่าคนอื่นก็มีสิทธิในการใช้ เช่นเดียวกันจะต้องไม่ยึดสาธารณสมบัตินั้นไว้เป็นของส่วนตัว และไม่ปิดกั้นโอกาสการใช้ประโยชน์สาธารณสมบัติของผู้อื่น

วิรัตน์ คำศรีจันทร์ (2544 : 6) ให้ความหมาย จิตสาธารณะว่า หมายถึงกระบวนการคิดและลักษณะของบุคคล ที่มีการปฏิบัติโดยมีกระบวนการในระดับบุคคลไปสู่สาธารณะมีความรักและรู้สึกเป็นเจ้าของสาธารณะ ต้องการที่จะทำประโยชน์มากกว่าที่จะรับจากสาธารณะ

ลัดดาวลัย เกษมเนตร และคณะ (2547: 2 – 3) ให้ความหมายของจิตสาธารณะว่า หมายถึง การรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม โดยพิจารณาจากความเข้าใจหรือพฤติกรรมที่แสดงออกถึงลักษณะ ดังนี้

1. การหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดการชำรุดเสียหายต่อของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม และการถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวมในวิสัยที่ตนสามารถทำได้

2. การเคารพสิทธิ ในการใช้ของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มโดยไม่ยึดครองของส่วนรวมนั้นเป็นของตนเอง ตลอดจนไม่ปิดกั้นโอกาสของบุคคลอื่นที่จะใช้ของส่วนรวมนั้น

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552 : 17) ให้ความหมายจิตสาธารณะว่าเป็นการกระทำด้วยจิตวิญญาณที่มีความรักความห่วงใย ความเอื้ออาทรต่อคนอื่นและสังคมโดยรวม การมีคุณธรรม จริยธรรม และการไม่กระทำที่เสื่อมเสียหรือเป็นปัญหาต่อสังคม ประเทศชาติ การมีจิตที่คิดสร้างสรรค์เป็นกุศล และมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม คิดในทางที่ดี ไม่ทำลาย เบียดเบียนบุคคล สังคม วัฒนธรรมประเทศชาติและสิ่งแวดล้อม การกระทำและคำพูดที่มาจากความคิดที่ดีการลดความขัดแย้งและการให้ขวัญและกำลังใจต่อกันเพื่อให้สังคมโดยส่วนรวมมีความสุข

ดังนั้น จิตสาธารณะ หมายถึง พฤติกรรมของนักเรียนที่รู้จักดูแลเอาใจใส่และกระทำการอันเป็นประโยชน์ แก่ส่วนรวม มีความรักและความรู้สึกเป็นเจ้าของสาธารณะร่วมกัน รักษาสมบัติส่วนรวม ไม่ทำลายสมบัติของส่วนรวม พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ รับผิดชอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้นและมีส่วนร่วมในการหาแนวทางแก้ไข รวมทั้งติดตามประเมินผลปัญหานั้น ตลอดจนจนอาสาทำบางอย่างเพื่อส่วนรวมด้วยความสมัครใจ

1.2 ความสำคัญของจิตสาธารณะ

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมด้านจิตสาธารณะกับบุคคลต่างๆ ให้ความรู้รับผิดชอบ ต่อตนเองและสังคมหรือสาธารณะ จะเป็นการสร้างคุณธรรมจริยธรรม ให้เกิดขึ้นกับบุคคล โดยทั่วไป โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน รวมทั้ง ประชาชนทั่วไป สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจาก ภายในกายของคน "จิตสาธารณะ" เป็นความสำคัญในการปลูกจิตสำนึกให้ผู้คนรู้จัก การเสียสละ การร่วมแรงร่วมใจร่วมมือในการทำประโยชน์เพื่อสังคมและส่วนรวม อีกทั้งจะช่วยลด ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและสังคม การช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิต อันจะเป็นหลักการในการ ดำเนินชีวิต เป็นการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขกับสังคมอย่างได้ผลเป็น เชิงประจักษ์ได้ ดังนั้นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 หมวด 1 บททั่วไปที่ว่าด้วยความมุ่งหมายและหลักการ มาตราที่ 7 ได้แสดงถึงความพยายามที่จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคน ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนใน "พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542" (2542) ว่า ในกระบวนการเรียนรู้ต้อง มุ่งปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้รักษา ผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ จึงกำหนด เป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานผู้เรียนจะต้องมีคุณธรรม

จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์เห็นคุณค่าของตนเองมีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความรู้ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยีและมีทักษะชีวิต พร้อมทั้งมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัยและรักการออกกำลังกาย มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในการเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 2-3)

นอกจากการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระแล้ว ในส่วนของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนก็ถือเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ซึ่งหลักสูตรได้จำแนกกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็น 3 ลักษณะ คือ (1) กิจกรรมแนะแนว (2) กิจกรรมนักเรียน และ (3) กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ซึ่งเป็นหน้าที่ของโรงเรียนทุกแห่งจะต้องเน้นการสร้างเยาวชนที่มีความสมดุลงานนักเรียนต้อง “เป็นคนเก่ง เป็นคนดี มีคุณลักษณะและมีสมรรถนะตามที่หลักสูตรกำหนด ” (สุพัตร์ พิบูลย์, 2544 : 34)

เวชพล อ่อนละมัย (2551) ได้ให้ความสำคัญของจิตสาธารณะว่า จิตสาธารณะเป็นความรับผิดชอบซึ่งเกิดจากภายใน คือความรู้สึกนึกคิด จิตใต้สำนึก ตลอดจนคุณธรรม จริยธรรมซึ่งอยู่ในจิตและส่งผลสู่การกระทำภายนอก ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น จะเห็นว่าเกิดจากการขาดจิตสำนึกของคนส่วนรวมในสังคมเป็นสำคัญ เช่น

1. ปัญหายาเสพติด ซึ่งเกิดจากความเห็นแก่ตัวของผู้ชาย ไม่นึกถึงปัญหาที่เกิดขึ้นต่อไปกับสังคม
2. ปัญหามลพิษต่างๆ ที่เกิดจากความไม่รับผิดชอบต่อ ขาดจิตสำนึก เช่น
 - 2.1 การปล่อยน้ำเสียออกจากโรงงานโดยไม่ผ่านการบำบัด
 - 2.2 การจอดรถโดยไม่ดับเครื่องยนต์ ทำให้เกิดควันพิษ โดยเฉพาะในเมือง
 - 2.3 ทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลาย
 - 2.4 ปัญหาเด็กถูกทอดทิ้ง
 - 2.5 การใช้ทางเท้าสาธารณะเพื่อประโยชน์ส่วนตัว โดยไม่คำนึงถึงส่วนรวม
 - 2.6 การทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลองและทางเท้า
 - 2.7 การฉีดยาเร่งเนื้อแดงในสัตว์เลี้ยง โดยเฉพาะสุกร ซึ่งมีผลต่อโรคภัยไข้เจ็บ

ในมนุษย์ เช่นโรคมะเร็ง เป็นต้น

จิตสาธารณะจึงเป็นสิ่งที่สำคัญในสังคม เยาวชนต้องให้ความสำคัญและตระหนักในสิ่งต่อไปนี้

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง จิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเอง นับว่าเป็นพื้นฐานต่อความรับผิดชอบต่อสังคม ตัวอย่างความรับผิดชอบต่อตนเอง มีดังนี้

- 1.1 ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนหาความรู้
- 1.2 รู้จักการออกกำลังกายเพื่อรักษาสุขภาพให้แข็งแรงสมบูรณ์
- 1.3 มีความประหยัด รู้จักความพอดี
- 1.4 ประพฤติตัวให้เหมาะสม ละเว้นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสีย
- 1.5 ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ
- 1.6 มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา สามารถพึ่งพาตนเองได้

2. ความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นการช่วยเหลือสังคม ไม่ทำให้ผู้อื่นหรือสังคมเดือดร้อน ได้รับความเสียหาย เช่น

2.1 มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว เช่น เชื่อฟังพ่อแม่ ช่วยเหลืองานบ้าน ไม่ทำให้พ่อแม่เสียใจ

2.2 มีความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ครู อาจารย์ เช่น ตั้งใจเรียน เชื่อฟังคำสั่งสอนของครู อาจารย์ ปฏิบัติตามกฎระเบียบวินัยของโรงเรียน ช่วยกันรักษาทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน

2.3 มีความรับผิดชอบต่อเพื่อนหรือบุคคลอื่นๆ เช่น ให้ความช่วยเหลือให้คำแนะนำไม่เอาเปรียบ เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน

2.4 มีความรับผิดชอบในฐานะพลเมือง เช่น ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม ปฏิบัติตาม กฎหมาย รักษาทรัพย์สินของส่วนรวม ให้ความร่วมมือต่อสังคมในฐานะพลเมืองให้ความช่วยเหลือผู้อื่น

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจกร (2543 : 22-29) ได้ให้ความสำคัญของการมีจิตสาธารณะว่าคนที่คนมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ย่อมต้องมีความสัมพันธ์ในรูปแบบการพึ่งพากัน คนในสังคมซึ่งมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันไป ถ้าคนในสังคมขาดจิตสำนึกสาธารณะ นอกจากจะมีผลกระทบต่อบุคคล ครอบครัว องค์กรแล้ว การขาดจิตสำนึกสาธารณะยังมีผลกระทบต่อชุมชนระดับประเทศและระดับโลก ดังนี้

ผลกระทบต่อบุคคล ทำให้เกิดปัญหา คือ

1. สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเอง
2. สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น

ผลกระทบระดับครอบครัว ทำให้เกิดปัญหา คือ

1. ความสามัคคีในครอบครัวลดน้อยลง
2. การแก่งแย่ง ทะเลาะเบาะแว้งภายในครอบครัว

ผลกระทบระดับองค์กร ทำให้เกิดปัญหา คือ

1. การแบ่งพรรคแบ่งพวกในองค์กร
2. ความเห็นแก่ตัว แก่งแย่งชิงดีชิงเด่น
3. การเบียดเบียนสมบัติขององค์กร
4. องค์กรไม่ก้าวหน้า ประสิทธิภาพและคุณภาพของงานลดลง

จากที่กล่าวมา จิตสาธารณะจึงเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่มีความสำคัญต่อชีวิต และความเป็นอยู่ของมนุษย์โดยส่วนรวม ที่ควรได้รับการปลูกฝังส่งเสริมให้เกิดขึ้นตั้งแต่วัยเด็ก เพราะในวัยเด็กจะสามารถเห็นความแตกต่าง คิดเปรียบเทียบ คิดแยกแยะเชื่อมโยงได้ ซึ่งเด็กจะเริ่มสนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัวแทนการสนใจตนเอง เป็นการสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดจากภายในเพื่อช่วยในการพัฒนาชีวิตและแก้ปัญหา มีความสร้างสรรค์ที่ทำให้เกิดประโยชน์แก่สังคมในยุคเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่มีความเปลี่ยนแปลง

1.3 คุณลักษณะของบุคคลที่มีจิตสาธารณะ

กระทรวงศึกษาธิการ (2553 : 218) ได้ระบุ ตัวชี้วัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านการมีจิตสาธารณะ ไว้ดังนี้

ตัวชี้วัด 1 ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจและพึงพอใจ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนโดยพิจารณาจากพฤติกรรมดังนี้

1. ช่วยพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูทำงานด้วยความเต็มใจ
2. อาสาทำงานให้ผู้อื่นด้วยกำลังกาย กำลังใจและกำลังสติปัญญาด้วยความสมัครใจ
3. แบ่งปันสิ่งของทรัพย์สินและอื่น ๆ และช่วยแก้ปัญหาหรือสร้างความสุขให้กับผู้อื่น

ตัวชี้วัด 2 เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชนและสังคมโดยพิจารณาจากพฤติกรรมต่อไปนี้

1. ดูแลรักษาสาธารณะสมบัติและสิ่งแวดล้อมด้วยความเต็มใจ
2. เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ต่อโรงเรียนชุมชน และสังคม
3. เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาหรือร่วมสร้างสิ่งที่ดีงามของส่วนรวมตามสถานการณ์ ที่เกิดขึ้นด้วยความกระตือรือร้น

ยุทธนา วรณปิติกุล (2542 : 181 – 183) กล่าวถึง บุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะว่าต้องมีคุณลักษณะ ดังนี้

1. การทุ่มเทและอุทิศตน มีความรับผิดชอบต่อสังคม บุคคลไม่เพียงแต่ปฏิบัติตามสิทธิเท่านั้น แต่ต้องปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือให้บริการแก่บุคคลอื่น เพื่อพัฒนาสังคมด้วย อาทิ ถ้าต้องการให้ผู้แทนราษฎรมีความรับผิดชอบต่อความต้องการและประโยชน์ของประชาชน ประชาชนก็ต้องให้ความสนใจและติดตาม ไม่เพียงทำการหย่อนบัตรเลือกตั้งเท่านั้นต้องเสียสละเวลาให้ในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการเมืองระดับท้องถิ่นและในสถาบันต่างๆ

2. เคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล จากกระแสปัจเจกชนนิยม ส่งผลให้คนในสังคมมีลักษณะปิดกั้นตนเอง ไม่ไว้วางใจผู้อื่น เลือกคบเฉพาะกลุ่มที่มีความเหมือนกันไม่สนใจการเมืองทำให้ไม่สามารถปฏิบัติภารกิจของสังคม เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมเกิดข้อขัดแย้งการยุติข้อขัดแย้งโดยการฟังเสียงข้างมาก ไม่นำไปสู่ประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้นผู้มี

จิตสำนึกสาธารณะต้องเป็นพลเมืองในฐานะที่เป็นเอกลักษณ์ทางการเมืองสมัยใหม่ มีความอดทนตระหนักรู้ว่าการมีส่วนร่วมไม่ทำให้ได้อย่างที่ต้องการเสมอไป ต้องเคารพและยอมรับความแตกต่างที่หลากหลายและหาวิธีอยู่ร่วมกับความขัดแย้ง โดยการแสวงหาทางออกร่วมกัน การจำแนกประเด็นปัญหา การใช้เหตุผลในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การตัดสินใจ ต้องมีการพูดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันให้มากที่สุด เพื่อหาข้อยุติสร้างการเข้าร่วมรับรู้ตัดสินใจและผนึกกำลังเพื่อให้เกิดการยอมรับจากทุกฝ่าย

3. คำนี้ถึงผลประโยชน์ส่วนรวม คนในสังคมต้องคิดถึงการเมืองในฐานะกิจการเพื่อส่วนรวมและเพื่อคุณธรรมมากขึ้น

4. การลงมือกระทำ การวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถทำให้สถานการณ์ดีขึ้นต้องลงมือกระทำ โดยเริ่มจากครอบครัวในการวางพื้นฐานให้การอบรมด้านจริยธรรมของพลเมือง สถาบันการศึกษาไม่เพียงเป็นสถานที่ฝึกทักษะและให้ความรู้ต้องรับช่วงต่อในการสร้างค่านิยมที่เหมาะสมต่อจากครอบครัวรวมทั้ง เครือข่ายสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างเพื่อนบ้าน ที่ทำงาน สโมสร สมาคมต่างๆ เชื่อมโยงบุคคลที่สนใจเรื่องของตนเข้าเป็นกลุ่มที่ใส่ใจผู้อื่น ช่วยดำรงรักษาประชาคม สังคมและกฎจริยธรรม รวมทั้งสถาบันที่มีอิทธิพลสูงต่อสังคมคือ สถาบันศาสนาและสื่อมวลชนนับว่า มีบทบาทสำคัญในการร่วมสร้างให้สังคมเข้มแข็ง

บุคคลที่มีลักษณะมีจิตสาธารณะจะต้องรู้ถึงขอบเขตของสิทธิ เสรีภาพหน้าที่ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม เคารพกฎหมาย กฎระเบียบข้อบังคับต่างๆตระหนักเสมอว่าตนเอง คือส่วนหนึ่งของสังคม ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ต้องช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม

1.4 องค์ประกอบของจิตสาธารณะ

องค์ประกอบของจิตสาธารณะนั้น มีการแบ่งองค์ประกอบที่แตกต่างกันไปตามระดับอายุของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ซึ่งได้แบ่งองค์ประกอบของจิตสำนึกไว้ดังนี้

สมพงษ์ สิงหะพล (2542 : 15 – 16) ได้กล่าวถึงจิตสาธารณะว่า มีอยู่ 3 ด้านหลักๆ คือ

1. จิตสำนึกเกี่ยวกับตนเอง (Self-Consciousness) เป็นจิตสำนึกเพื่อพัฒนาตนเอง ทำให้ตนเองเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จิตสำนึกด้านนี้ การศึกษาไทยมุ่งมันปลูกฝังมานาน เกิดบ้างไม่เกิดบ้าง ไปตามสภาพการณ์ เป็นจิตสำนึกแบบคลาสสิกที่ทุกสังคมพยายามเหมือนกันที่จะสร้างให้เกิดขึ้นให้ได้ เช่น ความขยัน ความรับผิดชอบ ความมานะอดทน เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่ถูกปลูกฝังและมีมานานตามสภาพสังคมไทย

2. จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น (Others Oriented Consciousness) เป็นจิตสำนึกของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของคนในกลุ่มชนหนึ่ง สังคมหนึ่ง เช่น ความเห็นอกเห็นใจ

ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่คนไทยส่วนใหญ่ถูกหล่อหลอมมาจากพื้นฐานดั้งเดิมของวัฒนธรรมไทยอยู่แล้วสร้างกันได้ไม่ยากนัก

3. จิตสำนึกเกี่ยวกับสังคมหรือจิตสำนึกสาธารณะ (Social or Public Consciousness) เป็นจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกัน หรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์ เป็นกลุ่มเดียวกัน เป็นจิตสำนึกที่คนไทยยังไม่ค่อยมีและขาดกันอยู่มาก เพราะพื้นฐานความเป็นมาของสังคมไทย สมควรที่จะรีบพัฒนาขึ้นโดยเร็ว เช่น จิตสำนึกด้านเศรษฐกิจ จิตสำนึกด้านการเมืองจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม จิตสำนึกด้านสุขภาพ เป็นต้น

นอกจากนั้นมีการศึกษาองค์ประกอบของจิตสาธารณะ ในลักษณะการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์สาธารณสมบัติต่างๆ มีการศึกษาองค์ประกอบที่แตกต่างกันไป และใช้คำที่แตกต่างกันไปตามระดับอายุของกลุ่มที่ศึกษา ดังรายละเอียด ดังนี้

สิริมา ภิญาญอนันตพงษ์ (2544 : 26 – 31) ได้กล่าวถึงจิตสาธารณะของเด็กในลักษณะของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้ว่า วัยเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 8 ปี เป็นระยะที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาการทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ จิตใจ สังคม และบุคลิกภาพ เป็นวัยที่เรียกว่าช่วงแห่งพลังการเจริญเติบโตของงามสำหรับชีวิต แนวความคิดเหล่านี้ เป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากการมองเด็กในทัศนะของการที่เด็กมีพัฒนาการด้านต่างๆ แตกต่างจากเด็กวัยอื่นๆ ในช่วงชีวิตของความเป็นมนุษย์ ดังนั้น หลักการปลูกฝัง เด็กวัยนี้ให้เรียนรู้เกิดความรักสิ่งแวดล้อมควรคำนึงถึงองค์ประกอบ ดังนี้

1. หลักการเรียนรู้ การเรียนรู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยอาศัยสภาพการณ์ประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้รับ การเรียนรู้จะทำให้มนุษย์ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

2. กระบวนการปลูกฝังเด็กปฐมวัยให้รักสิ่งแวดล้อมประกอบด้วยปัจจัย 5 ด้าน คือการให้ความรู้ การสร้างความเข้าใจ การสร้างกรอบแนวคิด การเสริมสร้างทักษะและการเสริมสร้างเจตคติจากกระบวนการดังกล่าวจะต้องเริ่มจากการให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยในลักษณะของรูปธรรม แล้วสร้างความเข้าใจ และความสำคัญของสิ่งแวดล้อมต่อตนเอง และมนุษย์แล้วสร้างกรอบแนวคิดให้เด็กรับรู้สิ่งแวดล้อมเป็นบริบท และเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ การเสริมสร้างทักษะในการรักสิ่งแวดล้อม ต้องเกิดจากการจัดประสบการณ์ต้องให้เด็กได้ปฏิบัติจริง และควบคู่กับการเสริมสร้างเจตคติที่ดี รู้จักการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมเห็นคุณค่าประโยชน์สิ่งแวดล้อมต่อตัวเอง ครอบครัว และสังคม เช่น การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด ไม่เห็นแก่ตัว เกิดความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ทำเป็นตัวอย่างที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ชาย โพรธิสตา (2540 : 14) ได้ศึกษาเรื่องจิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ : ศึกษาในกรณีกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างหลายกลุ่ม คือ กลุ่มทำงานราชการ รัฐวิสาหกิจ

หรือทำงานสำนักงาน กลุ่มที่ทำงานรับจ้าง งานค้าขาย และธุรกิจส่วนตัว กลุ่มนักศึกษาที่สูงกว่ามัธยมและผู้ทรงคุณวุฒิโดยได้จัดองค์ประกอบของจิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ 4 ด้าน คือ

1. ความเข้าใจเกี่ยวกับสาธารณะสมบัติ
2. ภาพสะท้อนจิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ
3. มาตรการเสริมสร้างจิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ
4. นโยบายและการบริหารจัดการ

โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม แบบทดสอบแบบสั้น แบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและได้สรุปความหมาย จิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติในเชิงพฤติกรรมไว้ว่า คือ การใช้สมบัติอย่างรับผิดชอบหรือการรับผิดชอบต่อสาธารณะสมบัติซึ่งมีนัยสองประการ ได้แก่

1. รับผิดชอบต่อสาธารณะสมบัติ ด้วยการหลีกเลี่ยงการใช้ และการกระทำที่จะก่อให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อสาธารณะสมบัตินั้นๆ รวมไปถึงการถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลสาธารณะสมบัติในวิสัยที่ตนสามารถทำได้

2. การเคารพสิทธิในการใช้สาธารณะสมบัติของผู้อื่น เพราะสาธารณะสมบัติ คือของที่คนทั่วไปมีสิทธิในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ ดังนั้นการใช้สาธารณะสมบัติอย่างรับผิดชอบต่อตนเองนี้ จึงหมายถึงการใช้ของส่วนรวม โดยการคำนึงถึงว่าคนอื่นก็มีสิทธิในการใช้เช่นเดียวกัน จะต้องไม่ยึดสาธารณะสมบัตินั้นไว้เป็นของส่วนตัวและไม่ปิดกั้นโอกาสในการใช้ประโยชน์ของผู้อื่น

เหตุที่ย อัจปุระ (2544 : 46) ได้ใช้องค์ประกอบของการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาลปี 1 – 4 ในสถาบันการศึกษาพยาบาลในเขตกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาองค์ประกอบ การมีจิตสำนึกสาธารณะใน 6 ด้าน คือ

1. ความตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน
2. การวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์ ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม
3. ความรัก ความเอื้ออาทร และความสามัคคี
4. การรับรู้ และความสามารถในการผลักดัน เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม
5. การปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาสังคม
6. การมีเครือข่ายในการนำกิจกรรมทางสังคม

ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร (2547 : 2 – 3) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนานักเรียนระดับประถมศึกษาให้มีจิตสาธารณะ : การศึกษาระยะยาวและใช้องค์ประกอบของจิตสาธารณะเป็น 3 องค์ประกอบ คือ

1. การหลีกเลี่ยงการใช้ หรือการกระทำ ที่จะทำให้เกิดความเสียหายต่อของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม

2. การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสมบัติของส่วนรวมในวิสัยที่ตนสามารถทำได้

3. การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม โดยไม่ยึดครองของส่วนร่วมนั้นมาเป็นของตนเอง ตลอดจนไม่ปิดกั้นโอกาสของบุคคลอื่นที่จะใช้ของส่วนรวมจากการศึกษาองค์ประกอบของจิตสำนึกสาธารณะ

ชาย โพธิ์สิตา (2540 : 14 – 15) การแบ่งองค์ประกอบของจิตสาธารณะจากงานวิจัยของลัดดาวัลย์ เกษมเนตร (2546 : 2 – 3) ที่ศึกษากับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เพราะองค์ประกอบดังกล่าวสอดคล้องกับพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ของเด็กวัยที่ผู้วิจัยศึกษาและสมบัติของส่วนรวมที่ผู้วิจัยศึกษาในครั้งนี้ เป็นสมบัติส่วนรวมที่อยู่ในโรงเรียนทั้งสมบัติส่วนรวมในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ซึ่งแบ่งองค์ประกอบของจิตสาธารณะเป็น 3 องค์ประกอบ 6 ตัวชี้วัด คือ

1. การหลีกเลี่ยงการใช้ หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดความเสียหายต่อสมบัติของส่วนรวมในโรงเรียนที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม หมายถึง การกระทำของนักเรียนในการรักษาทรัพย์สินการดูแลรักษาความสะอาด การไม่ทำลายทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติในโรงเรียน ทั้งในห้องเรียนเช่น โต๊ะ เก้าอี้ กระดานดำ ชั้นวางหนังสือ ถังขยะ ไม้กวาด เป็นต้น และสมบัตินอกห้องเรียน เช่น ห้องอาหาร ห้องสุขา ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ห้องสมุด สวนหย่อม ในบริเวณโรงเรียน สนามเด็กเล่น เป็นต้น โดยวัดได้จาก 2 ตัวชี้วัดคือ

1.1 การดูแลรักษาสมบัติของส่วนรวมในโรงเรียน คือ เมื่อมีการใช้แล้วมีการเก็บรักษา ใช้แล้วเก็บเข้าที่เดิม การไม่ทิ้งเศษขยะในห้องเรียนและบริเวณโรงเรียน การไม่ขีดเขียนหรือทำลายวัสดุและอุปกรณ์ในห้องเรียนและในโรงเรียน เพื่อให้ของส่วนรวมอยู่ในสภาพดี เช่น การใช้ไม้กวาดแล้วเก็บเข้าที่เดิม การใช้หนังสือในห้องสมุดแล้วเก็บเข้าที่ การใช้อุปกรณ์กีฬาแล้วนำส่งคืน การใช้เครื่องคอมพิวเตอร์แล้วปิดเครื่องและจัดเข้าที่เดิม

1.2 ลักษณะของการใช้ คือ การใช้ของส่วนรวมในโรงเรียนอย่างประหยัดใช้อย่างทะนุถนอม ใช้อย่างระมัดระวัง เพื่อให้ของส่วนรวมมีความคงทนใช้ได้นาน เช่น การเปิดอ่านหนังสือเบาๆ การใช้แก้วน้ำรองน้ำดื่ม การปิดไฟและพัดลมก่อนออกจากห้อง การใช้แป้นเครื่องคอมพิวเตอร์เบาๆ

2. การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวมในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึง การมุ่งปฏิบัติเพื่อส่วนรวมในการดูแลรักษาของส่วนรวมในโรงเรียน ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนที่ตนสามารถทำได้ โดยวัดได้จาก 2 ตัวชี้วัด คือ

2.1 การปฏิบัติตามหน้าที่ ที่ถูกกำหนดในการดูแลรักษาสมบัติของส่วนรวมในโรงเรียน คือ การทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในการให้ดูแลรักษาสมบัติของโรงเรียน เช่น การทำหน้าที่เวรทำความสะอาดห้องเรียน การทำความสะอาดบริเวณโรงเรียนการดูแลห้องสมุด และการดูแลห้องปฏิบัติการอื่นๆที่ได้รับมอบหมาย

2.2 การอาสาปฏิบัติหน้าที่บางอย่างเพื่อส่วนรวมในโรงเรียน คือ การช่วยทำหน้าที่อื่นที่ไม่ใช่หน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ เช่น การอาสาช่วยไปทิ้ง การอาสาช่วยเก็บสิ่งของ การอาสากวาดห้องเรียนหรือบริเวณโรงเรียน

3. การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมในโรงเรียนที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม โดยไม่ยึดครองของส่วนรมนั้นมาเป็นของตนเอง ตลอดจนไม่ปิดกั้นโอกาสของบุคคลอื่นที่จะใช้ของส่วนรมนั้น หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึง การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวม โดยวัดได้จาก 2 ตัวชี้วัด คือ

3.1 การไม่ยึดครองของส่วนรวมในโรงเรียนมาเป็นสมบัติของตนเอง คือ การไม่นำสมบัติของโรงเรียนมาเก็บไว้ที่ตน เช่นการไม่นำสีของโรงเรียนไประบายภาพที่บ้านการไม่นำอุปกรณ์กีฬาไปเล่นที่บ้าน

3.2 การแบ่งปัน หรือการเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ของส่วนรวมในโรงเรียน คือ การแบ่งปันสิ่งของกับผู้อื่น การไม่แสดงอาการหึงหวงสมบัติของส่วนรวม เช่น การไม่นำหนังสือห้องสมุดมาเก็บไว้ที่ตนหลายๆ เล่ม การเปลี่ยนให้เพื่อนใช้เครื่องคอมพิวเตอร์เมื่อตนใช้เสร็จ

จากการศึกษาองค์ประกอบของจิตสาธารณะได้ ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด หลักการ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบดังกล่าว สามารถสรุปได้ดังนี้ องค์ประกอบของจิตสาธารณะองค์ประกอบหลักๆ ออกเป็น 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านการมีจิตสาธารณะในตนเอง ด้านการมีจิตสาธารณะต่อผู้อื่นและด้านการมีจิตสาธารณะต่อสังคม และในแต่ละองค์ประกอบ มีพฤติกรรมบ่งชี้ ดังนี้

1. ด้านการมีจิตสาธารณะในตนเอง หมายถึงลักษณะพฤติกรรมของนักเรียนในการใช้ของส่วนรวมเมื่อใช้แล้วมีการเก็บรักษา การรักษาทรัพย์สิน การดูแลรักษาความสะอาด มีความรับผิดชอบ

2. ด้านการมีจิตสาธารณะต่อผู้อื่น หมายถึงลักษณะพฤติกรรมของนักเรียนที่ช่วยเหลือ แบ่งปันผู้อื่นด้วยความเต็มใจ อาสาในการทำงานโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ยกย่องให้เกียรติผู้อื่นและให้ความเคารพสิทธิผู้อื่น

3. ด้านการมีจิตสาธารณะต่อสังคม หมายถึงลักษณะพฤติกรรมของนักเรียนในการดูแลรักษาสาธารณะประโยชน์ การอาสาเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของโรงเรียน ชุมชนหรือสังคม การเสียสละช่วยเหลือสังคมโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ดูแลสาธารณะประโยชน์ด้วยความเต็มใจ ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบของสังคม

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้านจิตสาธารณะ

ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีและหาแนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมด้านจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยการเรียนรู้จากทฤษฎีและหลักการต่างๆ ดังนี้

2.1 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม (social cognitive learning theory)

ของ Bandura

Bandura เชื่อว่าการเรียนรู้ทางสังคมถือว่าจริยธรรมเป็นเรื่องราวของกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินใจกระทำ และกำกับการกระทำของตน กฎเกณฑ์เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่สังคมกำหนด บางส่วนจะเป็นกฎเกณฑ์ในใจของตนเอง นอกจากนี้บุคคลยังอาจสร้างกฎเกณฑ์บางอย่างเด่นชัดกับกฎเกณฑ์กับสังคม ทฤษฎีนี้ระบุว่าพฤติกรรมส่วนมากของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้โดยมี 2 รูปแบบหลัก คือการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง คือการเรียนรู้จากผลกรรม และการเรียนรู้จากการสังเกต (สมหมาย วิเศษชู, 2554 : 35) ดังนี้

1. การเรียนรู้จากผลกรรม เป็นการเรียนรู้ที่บุคคลกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองแล้วเรียนรู้ผลกรรมที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ผลกรรมที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่มีต่อมนุษย์มี 3 ด้าน คือ ด้านการให้ข้อมูล ด้านการจูงใจและด้านการเสริมแรง

2. การเรียนรู้จากการสังเกตการเรียนรู้ชนิดนี้ เกิดขึ้นจากการสังเกตตัวแบบ (Model) ตัวแบบสำหรับการเรียนรู้จากสังคม แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ ตัวแบบจริง ตัวแบบสัญลักษณ์และคำบอกเล่าหรือสาระบันทึก โดยจะสังเกตว่าตัวแปรทำอะไร ทำอย่างไร มีกฎเกณฑ์อย่างไร เมื่อสังเกตได้แล้ว ผู้สังเกตมีความคิดว่าตนสามารถทำพฤติกรรมใหม่ได้อย่างไร การเรียนรู้จากการสังเกตจำเป็นต้องมีกระบวนการในการเรียนรู้ถึง 4 ประการ คือ กระบวนการใส่ใจ กระบวนการเก็บจำ กระบวนการกระทำทางร่างกายและกระบวนการจูงใจ

นอกจากนี้ Bandura ได้แบ่งแม่แบบไว้เป็น 2 ชนิด คือแม่แบบตัวจริงและแม่แบบที่เป็นสัญลักษณ์และได้สรุปถึงอิทธิพลของแม่แบบที่มีผู้สังเกต (ระเวียง ดอนศรีชา, 2554 : 33 - 34) ดังนี้

1. การสร้างพฤติกรรมใหม่เมื่อผู้สังเกตได้เห็นการกระทำของแม่แบบ ซึ่งเป็นการกระทำที่ผู้สังเกตไม่เคยพบเห็นมาก่อนผู้สังเกตจะรวบรวมข้อมูลซึ่งการกระทำใหม่นี้ในรูปแบบของลักษณะและถ่ายทอดออกมาเป็นพฤติกรรมใหม่

2. การสร้างกฎเกณฑ์หรือหลักการใหม่จะเกิดขึ้นในสภาพที่ผู้สังเกตเห็นการกระทำของแม่แบบในลักษณะต่างๆ จากนั้นผู้สังเกตจะทดสอบการกระทำตามแม่แบบลักษณะต่างๆ และถ้าการตอบสนองส่งผลทางบวก ผู้สังเกตจะรวบรวมรูปแบบลักษณะของแม่แบบ ในรูปแบบต่างๆ แล้วนำมาสร้างเป็นกฎเกณฑ์ใหม่หรือหลักการใหม่

3. การสอนความคิดและพฤติกรรมสร้างสรรค์ การมีแม่แบบจะช่วยสนับสนุนการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์เพราะเมื่อมนุษย์ เห็นแม่แบบกระทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งที่มีมนุษย์อาจใช้ประสบการณ์ต่างๆ ที่มีอยู่ประกอบกับการกระทำของแม่แบบมาพัฒนาเป็นความคิดหรือพฤติกรรมใหม่ขึ้นมา

4. การยับยั้งการกระทำและลดความหวั่นเกรงที่จะกระทำการที่ให้เห็น แม่แบบถูกลงโทษ ผู้สังเกตมีแนวโน้มที่จะไม่กระทำตามแม่แบบนั้น และในทำนองเดียวกัน ถ้าได้เห็นแม่แบบทำพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องและไม่ห้ามปรามแล้วไม่มีผลกรรมใดๆ ตามมา ผู้สังเกตก็มีแนวโน้มที่จะกระทำตามแม่แบบ

5. การส่งเสริมการกระทำ การมีแม่แบบจะมีอิทธิพลต่อการส่งเสริมการกระทำทั้งที่เป็นทางบวกและทางลบ ถ้าผู้สังเกตได้เห็นแม่แบบแสดงพฤติกรรมหนึ่งและได้รับรางวัล ผู้สังเกตมีแนวโน้มที่จะกระทำตามมากขึ้น ในทำนองเดียวกันถ้าผู้สังเกตได้เห็นแม่แบบที่แสดงความก้าวร้าวและได้รับการยกย่องว่าเป็นสิ่งดี ผู้สังเกตก็มีแนวโน้มกระทำตามมากขึ้น ดังนั้นการเสนอแม่แบบในสังคมจำเป็นต้องมีความระมัดระวังอย่างยิ่ง เพราะอาจจะมีผลต่อการเพิ่มพฤติกรรมทางลบได้

6. ทางด้านอารมณ์การมีแม่แบบนอกจากจะส่งผลต่อการกระทำแล้ว ยังมีผลต่ออารมณ์ของผู้สังเกตให้รุนแรงเพิ่มขึ้นและกระตุ้นให้เกิดอารมณ์คล้ายตามไปด้วย

7. การเอื้ออำนวยให้เกิดการกระทำตามแม่แบบ การกระทำที่ให้เห็น คุณค่าและมีความชื่นชอบอยู่เสมอ การกระทำของแม่แบบนั้นก็จะทำให้ผู้สังเกตทำได้โดยรวดเร็วและกระทำได้ง่าย นอกจากนี้เมื่อคนสามารถกระทำตามแม่แบบได้เร็วจะทำให้เกิดการแผ่ขยายจากสังคมหนึ่งได้รวดเร็วด้วย

ดังนั้นผู้วิจัยสรุปได้ว่าทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม (Social Cognitive Learning Theory) ของ Bandura เน้นการเปลี่ยนแปลงที่พฤติกรรมภายใน การเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องพิจารณาในแง่ของการแสดงออก หากแต่ว่าการได้มาซึ่งการเรียนรู้ใหม่ๆ ถือว่าการเรียนรู้ได้เกิดขึ้นแล้ว ซึ่งการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม ได้เน้นแนวคิด 3 ประการ คือ แนวคิดการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning) แนวคิดของการกำกับตน (Self-Regulation) แนวคิดของการรับรู้ความสามารถของตน (Self-Efficacy) ซึ่งในการเสริมสร้างพฤติกรรมด้านการมีจิตสาธารณะโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมสามารถที่จะทำได้โดยให้ผู้เรียนสังเกตจากตัวแบบ จูงใจให้ผู้เรียนเกิดความรับรู้และเห็นคุณค่า พร้อมทั้งจะลงมือปฏิบัติตามอย่างเต็มความสามารถ

2.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

Piaget (1976) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านความคิดของเด็กว่ามีขั้นตอนหรือกระบวนการอย่างไร ทฤษฎีของ Piaget ตั้งอยู่บนรากฐานของทั้งองค์ประกอบที่เป็นพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้อธิบายว่า การเรียนรู้ของเด็กเป็นไปตามพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งจะมีพัฒนาการไปตามวัยต่างๆ เป็นลำดับขั้น พัฒนาการเป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ควรที่จะเร่งเด็กให้ข้ามจากพัฒนาการจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่ง เพราะจะทำให้เกิดผลเสียแก่เด็ก แต่การจัดประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในช่วงที่เด็กกำลังจะพัฒนาไปสู่ขั้นที่สูงกว่า สามารถช่วยให้เด็กพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม Piaget

เน้นความสำคัญของการเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กมากกว่าการกระตุ้นเด็กให้มีพัฒนาการเร็วขึ้น สรุปว่า พัฒนาการของเด็กสามารถอธิบายได้โดยลำดับระยะพัฒนาทางชีววิทยาที่คงที่ แสดงให้ปรากฏโดยปฏิสัมพันธ์ของเด็กกับสิ่งแวดล้อม

ซึ่งมีพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลเป็นไปตามวัยต่าง ๆ เป็นลำดับขั้น ดังนี้

1) ขั้นประสาทรับรู้และการเคลื่อนไหว (Sensori-Motor Stage) ขั้นนี้เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 2 ปี พฤติกรรมของเด็กในวัยนี้ขึ้นอยู่กับ การเคลื่อนไหวเป็นส่วนใหญ่ เช่น การไขว่คว้า การเคลื่อนไหว การมอง การดู ในวัยนี้เด็กแสดงออกทางด้านร่างกายให้เห็นว่ามีสติปัญญาด้วยการกระทำ เด็กสามารถแก้ปัญหาได้ แม้ว่าจะไม่สามารถอธิบายได้ด้วยคำพูด เด็กจะต้องมีโอกาสที่จะปะทะกับสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับพัฒนาการด้านสติปัญญาและความคิดในขั้นนี้ มีความคิดความเข้าใจของเด็กจะก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว เช่น สามารถประสานงานระหว่างกล้ามเนื้อมือ และสายตา เด็กในวัยนี้มักจะทำอะไรซ้ำบ่อย ๆ เป็นการเลียนแบบ พยายามแก้ปัญหาแบบลองผิดลองถูก เมื่อสิ้นสุดระยะนี้เด็กจะมีการแสดงออกของพฤติกรรมอย่างมีจุดมุ่งหมายและสามารถแก้ปัญหาโดยการเปลี่ยนวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการแต่กิจกรรมการคิดของเด็กวัยนี้ส่วนใหญ่ยังคงอยู่เฉพาะสิ่งที่สามารถสัมผัสได้เท่านั้น

2) ขั้นก่อนปฏิบัติการคิด (Preoperational Stage) ขั้นนี้เริ่มตั้งแต่อายุ 2-7 ปี แบ่งออกเป็นขั้นย่อยอีก 2 ขั้น คือ

2.1) ขั้นก่อนเกิดสัจกัป (Preconceptual Thought) เป็นขั้นพัฒนาการของเด็กอายุ 2-4 ปี เป็นช่วงที่เด็กเริ่มมีเหตุผลเบื้องต้น สามารถจะโยงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ 2 เหตุการณ์ หรือมากกว่ามาเป็นเหตุผลเกี่ยวโยงซึ่งกันและกัน แต่เหตุผลของเด็กวัยนี้ยังมีขอบเขตจำกัดอยู่ เพราะเด็กยังคงยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง คือถือความคิดตนเองเป็นใหญ่ และมองไม่เห็นเหตุผลของผู้อื่น ความคิดและเหตุผลของเด็กวัยนี้ จึงไม่ค่อยถูกต้องตามความเป็นจริงนัก นอกจากนี้ความเข้าใจต่อสิ่งต่าง ๆ ยังคงอยู่ในระดับเบื้องต้น เช่น เข้าใจว่าเด็กหญิง 2 คน ชื่อเหมือนกัน จะมีทุกอย่างเหมือนกันหมด แสดงว่าความคิดรวบยอดของเด็กวัยนี้ยังไม่พัฒนาเต็มที่ แต่พัฒนาการทางภาษาของเด็กเจริญรวดเร็วมาก

2.2) ขั้นการคิดแบบญาณหยั่งรู้ นี้ก็ออกเองโดยไม่ใช่เหตุผล (Intuitive Thought) เป็นขั้นพัฒนาการของเด็ก อายุ 4-7 ปี ขั้นนี้เด็กจะเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ รวมตัวดีขึ้น รู้จักแยกประเภทและแยกชิ้นส่วนของวัตถุ เข้าใจความหมายของจำนวนเลข เริ่มมีพัฒนาการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ แต่ไม่แจ่มชัดนัก สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้โดยไม่คิดเตรียมล่วงหน้าไว้ก่อน รู้จักนำความรู้ในสิ่งหนึ่งไปอธิบายหรือแก้ปัญหาอื่นและสามารถนำเหตุผลทั่ว ๆ ไปมาสรุปแก้ปัญหา โดยไม่วิเคราะห์อย่างถี่ถ้วนเสียก่อนการคิดหาเหตุผลของเด็กยังขึ้นอยู่กับสิ่งที่ตนรับรู้ หรือสัมผัสจากภายนอก

2.3) ขั้นปฏิบัติการคิดด้านรูปธรรม (Concrete Operation Stage) ขั้นนี้จะเริ่มจากอายุ 7-11 ปี พัฒนาการทางด้านสติปัญญาและความคิดของเด็กวัยนี้สามารถสร้างกฎเกณฑ์และตั้งเกณฑ์ในการแบ่งสิ่งแวดลอมออกเป็นหมวดหมู่ได้ เด็กวัยนี้สามารถที่จะเข้าใจเหตุผล รู้จักการแก้ปัญหาสิ่งต่างๆ ที่เป็นรูปธรรมได้ สามารถที่จะเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องความคงตัวของสิ่งต่างๆ โดยที่เด็กเข้าใจว่าของแข็งหรือของเหลวจำนวนหนึ่งแม้ว่าจะเปลี่ยนรูปร่างไปก็ยังมีน้ำหนัก หรือปริมาตรเท่าเดิม สามารถที่จะเข้าใจความสัมพันธ์ของส่วนย่อย ส่วนรวม ลักษณะเด่นของเด็กวัยนี้คือ ความสามารถในการคิดย้อนกลับ นอกจากนั้นความสามารถในการจำของเด็กในช่วงนี้มีประสิทธิภาพขึ้น สามารถจัดกลุ่มหรือจัดการได้อย่างสมบูรณ์ สามารถสนทนากับบุคคลอื่นและเข้าใจความคิดของผู้อื่นได้ดี

2.4) ขั้นปฏิบัติการคิดด้วยนามธรรม (Formal Operational Stage) นี้จะเริ่มจากอายุ 11-15 ปี ในขั้นนี้พัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดของเด็กวัยนี้เป็นขั้นสุดยอด คือเด็กในวัยนี้จะเริ่มคิดแบบผู้ใหญ่ ความคิดแบบเด็กจะสิ้นสุดลงเด็กจะสามารถที่จะคิดหาเหตุผล นอกเหนือไปจากข้อมูลที่มีอยู่ สามารถที่จะคิดแบบนักวิทยาศาสตร์ สามารถที่จะตั้งสมมุติฐานและทฤษฎี และเห็นว่าความเป็นจริงที่เห็นด้วยการรับรู้ที่สำคัญเท่ากับความคิดกับสิ่งที่อาจจะเป็นไปได้ เด็กวัยนี้มีความคิดนอกเหนือไปว่าสิ่งปัจจุบัน สนใจที่จะสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับทุกสิ่งทุกอย่างและมีความพอใจที่จะคิดพิจารณาเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่มีตัวตน หรือสิ่งที่เป็นนามธรรม พัฒนาการทางการรู้คิดของเด็กในช่วงอายุ 6 ปีแรกของชีวิต ซึ่ง Piaget ได้ศึกษาไว้เป็นประสบการณ์ สำคัญที่เด็กควรได้รับการส่งเสริม มี 6 ขั้น ได้แก่

2.4.1) ขั้นความรู้แตกต่าง (Absolute Differences) เด็กเริ่มรับรู้ในความแตกต่างของสิ่งของที่มองเห็น

2.4.2) ขั้นรู้สิ่งตรงกันข้าม (Opposition) ขั้นนี้เด็กรู้ว่าของต่างๆ มีลักษณะตรงกันข้ามเป็น 2 ด้าน เช่น มี-ไม่มี หรือ เล็ก-ใหญ่

2.4.3) ขั้นรู้หลายระดับ (Discrete Degree) เด็กเริ่มรู้จักคิดสิ่งที่เกี่ยวกับลักษณะที่อยู่ตรงกลางระหว่างปลายสุดสองปลาย เช่น ปานกลาง น้อย

2.4.4) ขั้นความเปลี่ยนแปลงต่อเนื่อง (Variation) เด็กสามารถเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆ เช่น บอกถึงความเจริญเติบโตของต้นไม้

2.4.5) ขั้นรู้ผลของการกระทำ (Function) ในขั้นนี้เด็กจะเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของการเปลี่ยนแปลง

2.4.6) ขั้นการทดแทนอย่างลงตัว (Exact Compensation) เด็กจะรู้ว่าการกระทำหนึ่งของสิ่งหนึ่งเปลี่ยนแปลงย่อมมีผลต่ออีกสิ่งหนึ่งอย่างหักเหกัน ภาษาและกระบวนการคิดของเด็กแตกต่างจากผู้ใหญ่

ผู้วิจัยเลือกที่จะเสริมสร้างจิตสำนึกแก่นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เนื่องจากนักเรียนระดับนี้สามารถพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดได้อย่างเป็นนามธรรม

ซึ่งขั้นปฏิบัติการคิดด้วยนามธรรม (Formal Operational Stage) นี้จะเริ่มจากอายุ 11-15 ปี นั้นหมายถึงเด็กในวัยนี้จะเริ่มคิดแบบผู้ใหญ่ ความคิดแบบเด็กจะสิ้นสุดลง เด็กจะสามารถที่จะคิดหาเหตุผลนอกเหนือไปจากข้อมูลที่มีอยู่

2.3 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Kohlberg

ความคิดเชิงจิตสาธารณะเป็นส่วนหนึ่งของความคิดเรื่องการพัฒนาจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรมตามแนวคิดของ Kohlberg ซึ่งเป็นระดับความคิดในระดับต่าง ๆ ที่บุคคลใช้หลักในการตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวกับจริยธรรม (สมหมาย วิเศษชู, 2554 : 32) ดังนี้

Kohlberg ยึดถือทฤษฎีพัฒนาการทางการเรียนรู้การคิดของเพียเจต์ เป็นหลัก ในการพัฒนาการทางจริยธรรมและถือว่าพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลทางพัฒนาการทางปัญญา (เนตรนภิส แพงพา, 2555 : 28) Kohlberg ได้ปรับปรุงวิธีการวิจัยอย่างกว้างขวาง ในประเทศอื่นที่มีวัฒนธรรมต่างไป วิธีการวิจัยจะสร้างสถานการณ์สมมติปัญหาทางจริยธรรม ที่ผู้ตอบยากจะตัดสินใจได้ว่า "ถูก" "ผิด" "ควรทำ" "ไม่ควรทำ" อย่างเด็ดขาด เพราะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง การตอบจะขึ้นกับวัยของผู้ตอบเกี่ยวกับความเห็นใจในบทบาทของผู้แสดงพฤติกรรมในเรื่องค่านิยมสำนึกในหน้าที่ในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมความยุติธรรม หรือหลักการที่ตนยึดถือ ให้คำจำกัดความของจริยธรรมว่าจริยธรรมเป็นความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความถูกต้อง และเกิดขึ้นจากกระบวนการทางความคิด ซึ่งต้องอาศัยวุฒิภาวะทางปัญญา เชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลจากการพัฒนาการจากโครงสร้างความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรม (อ้อมใจ วงษ์มณฑา, 2553)

ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Kohlberg แบ่งระดับพัฒนาการออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้ (พวงเพชร ภูพลอย, 2556 : 26-28)

1. ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Pre conventional Level)
2. กฎเกณฑ์สังคม (Conventional morality)
3. สูงกว่ากฎเกณฑ์หรือตามหลักการ (Post conventional morality or principled level)

Kohlberg ให้คำจำกัดความของจริยธรรมว่า จริยธรรมเป็นความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความถูกต้องและเกิดขึ้นจากกระบวนการทางความคิดอย่างมีเหตุผล ซึ่งต้องอาศัยวุฒิภาวะทางปัญญา โดยเชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลจากพัฒนาการของโครงสร้างทางความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรม นอกจากนี้ยังพบว่าส่วนมากการพัฒนาทางจริยธรรมของเด็กจะไม่ถึงขั้นสูงสุดในอายุ 10 ปี แต่จะมีพัฒนาการขึ้นอีกหลายขั้นจากอายุ 12 – 25 ปี การใช้เหตุผลเพื่อการตัดสินใจที่จะเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง จะแสดงให้เห็นถึงความเจริญของจิตใจของบุคคล การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมไม่ได้ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้งซึ่งยากแก่การเข้าใจยิ่งขึ้นตามลำดับ

ของวุฒิภาวะทางปัญญา (พลับพลึง วงศ์คำมูล, 2555:19) นั่นคือเขาเชื่อว่าจริยธรรมนั้น มีพัฒนาการตามระดับวุฒิภาวะเพราะจริยธรรมของมนุษย์นั้นเกิดจากกระบวนการไตร่ตรอง ตามเหตุผลของแต่ละบุคคลและการไตร่ตรองตามเหตุผลนั้นขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางปัญญา เมื่อมนุษย์พัฒนาเกิดการเรียนรู้มากขึ้น โครงสร้างของสติปัญญาเพิ่มพูนขึ้น จริยธรรมก็จะพัฒนาตามวุฒิภาวะแต่ไม่ใช่รูปแบบเกิดจริยธรรมใหม่มาแทนที่จริยธรรมเก่าด้วยจริยธรรมนั้น เกิดจากปัญญา ฉะนั้นจริยธรรมเก่ายังมีรากแก้วฝังอยู่ แต่จะพัฒนาตามกาลเวลาที่มนุษย์ พัฒนาขึ้นตามวุฒิภาวะเกิดจริยธรรมใหม่ขึ้นเพิ่มพูนจริยธรรมเก่า โดยจริยธรรมใหม่นั้นเกิด จากความสามารถที่จะพัฒนาขึ้นจากการคิดของมนุษย์ ซึ่ง Kohlberg เชื่อเหมือน Piaget ว่าพัฒนาเป็นขั้นๆ จากขั้นหนึ่งไปสู่อีก ขั้นหนึ่งตามลำดับอย่างแน่นอนตายตัว ดังนั้นจริยธรรม จึงพัฒนาเป็นขั้นๆ จากขั้นต่ำกว่าไปสู่ขั้นสูงกว่าทีละขั้น ไม่มีการข้ามขั้นและไม่ว่าบุคคลจะ เติบโตในสังคมใดหรือนับถือศาสนาใด ย่อมมีลำดับขั้นการพัฒนาของจริยธรรมที่เหมือนๆ กัน (สมหมาย วิเศษชู, 2554 : 35) และเชื่อว่าการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับการ บรรลุวุฒิภาวะเชิงจริยธรรม พร้อมกับการพัฒนาด้านอื่นๆ ด้วย (กุหลาบ พงษ์เทพิน, 2553: 36) โดยแต่ละบุคคลจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมเร็วช้าต่างกันโดยสามารถพิจารณาได้จาก เหตุผลเชิงจริยธรรมที่บุคคลนั้นให้ และเราสามารถส่งเสริมให้บุคคลมีการพัฒนาระดับ จริยธรรมให้สูงขึ้นกว่าเดิมได้ โดยการเปิดโอกาสให้บุคคลเรียนรู้จากการตัดสินใจทางจริยธรรม และอภิปรายร่วมกับผู้อื่นการได้แสดงความคิดเห็นและอภิปรายร่วมกับผู้อื่น จะทำให้บุคคล มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้นได้ (วารุณี วงศ์วิรุพหรัษ์, 2554 : 32)

ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่าทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Kohlberg เป็นทฤษฎีที่เชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลจากการพัฒนาการของโครงสร้างทางความคิดความเข้าใจ เกี่ยวกับจริยธรรม นอกจากนั้น ยังพบว่าส่วนมากการพัฒนาทางจริยธรรมของเด็กจะไม่ถึง ขั้นสูงสุดในอายุ 10 ปี แต่จะมีการพัฒนาขึ้น อีกหลายขั้นจากอายุ 11 - 25 ปี ซึ่งในการวิจัย ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเพื่อพัฒนากิจกรรมเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะสำหรับนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งผู้เรียน มีอายุอยู่ในช่วง 12 - 16 ปี ที่เป็นไปตามหลักการทฤษฎีดังกล่าว

2.4 แนวทางการพัฒนาโดยใช้หลักการพัฒนาด้านจิตพิสัย

การพัฒนาจิตพิสัยเป็นการพัฒนาคุณภาพทางจิตใจ เพื่อโน้มน้าวให้เกิด พฤติกรรมที่พึงประสงค์โดยมี จุดมุ่งหมายให้เป็นพฤติกรรมที่ถาวร ต่อเนื่องในระยะยาว ไม่ใช่ เป็นการพัฒนาชั่วคราวและดังที่ Gagne (1985) กล่าวว่าทัศนคติ หรือจิตพิสัยก็คือสิ่งที่อยู่ ภายในที่ส่งผลต่อการเลือกกระทำของ บุคคลต่อสิ่งต่างๆ บุคคล หรือเหตุการณ์ โดย Bloom, Madaus, and Hastings (1981) ได้จำแนกจุดมุ่งหมายทางการศึกษาออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ด้าน จิตพิสัย (Affective Domain) และด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) โดยในด้านจิตพิสัยหรือจิตใจ อารมณ์ความรู้สึกและจิตพิสัยจำแนก

จุดมุ่งหมายออกเป็น 5 ระดับ ซึ่งสามารถอธิบาย ขั้นตอนการเกิดจิตพิสัยและการพัฒนาไปสู่ ลักษณะนิสัย โดยมีวิธีการดังต่อไปนี้

1. ขั้นการรับรู้ (Perceiving or Receiving) การที่บุคคลจะเกิดการพัฒนาลักษณะ นิสัยใดๆ ได้บุคคลนั้นจะต้องมีโอกาสได้รับรู้ และใส่ใจสิ่งนั้นๆ ก่อน ดังนั้นหากต้องการจะ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม หรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ใดๆ ให้แก่บุคคลจึงต้องพยายามจัด สิ่งเร้า หรือสถานการณ์ ที่ช่วยให้บุคคลเกิดการรับรู้ และความสนใจในคุณธรรม จริยธรรม หรือ คุณลักษณะที่พึงประสงค์นั้นๆ

2. ขั้นการตอบสนอง (Responding) แม้บุคคลได้รับรู้ และเกิดความสนใจในสิ่งนั้น แล้วแต่หากไม่มีโอกาสได้ตอบสนองต่อสิ่งนั้น ความสนใจนั้นก็ไม่ได้รับการพัฒนาไปจนถึง ระดับการพัฒนาเป็นลักษณะนิสัย ดังนั้นในการสอนจึงจำเป็นต้องพยายามให้บุคคลนั้นมีโอกาส ตอบสนองสิ่งนั้นและเกิดความพึงพอใจ ซึ่งจะช่วยให้บุคคลนั้นพัฒนาความสนใจที่มีอยู่ให้มากขึ้น

3. ขั้นการเห็นคุณค่า (Valuing) หากบุคคลมีโอกาสดตอบสนองแล้วได้รับผลเป็นที่ พึงพอใจ บุคคลนั้นก็เริ่มเห็นคุณค่าของสิ่งนั้น ดังนั้นหากสามารถจัดประสบการณ์หรือ กิจกรรมต่างๆ ให้กับบุคคลนั้นได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติตามคุณธรรม จริยธรรม หรือ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ต้องการก็จะช่วยให้บุคคลนั้นเห็นคุณค่าของการปฏิบัติและเต็มใจ ที่จะปฏิบัติเช่นนั้นต่อไป

4. ขั้นการจัดระบบ (Organizing) การที่บุคคลเห็นคุณค่าของคุณธรรม จริยธรรม หรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ใดๆ แล้วสามารถพัฒนาขึ้นไปเป็นลักษณะนิสัยได้นั้น บุคคลนั้น ต้องมีการนำไปปฏิบัติหรือนำไปใช้ในระบบชีวิตของตน จึงเป็นระเบียบหรือระบบในการปฏิบัติ ตามคุณธรรม จริยธรรมหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ใดๆ ในวิถีชีวิตของตน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ จะช่วย ให้บุคคลนั้นๆ ได้ก้าวไปสู่ขั้นสูงสุดของการพัฒนาด้านจิตพิสัย คือ ขั้นการพัฒนาเป็น ลักษณะนิสัย

5. ขั้นการพัฒนาเป็นลักษณะนิสัย (Characterization) บุคคลที่สามารถปฏิบัติตน ตามคุณธรรม จริยธรรมหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ยึดถือในวิถีการดำเนินชีวิตของตนอย่าง สม่ำเสมอในที่สุดก็พัฒนาถึงขั้นการเป็นลักษณะนิสัยของตน ซึ่งนับว่าเป็นขั้นสูงสุดของการ พัฒนาด้านจิตพิสัย

ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมด้านจิตสาธารณะ โดยใช้ หลักการพัฒนาจิตพิสัยของ Bloom เพื่อให้นักเรียนมีพฤติกรรมด้านจิตสาธารณะที่สามารถ พัฒนาได้จนถึงขั้นการจัดระบบ ซึ่งหมายถึงนักเรียนต้องมีการนำไปปฏิบัติหรือนำไปใช้ในระบบ ชีวิตของตนเองได้

3. แนวทางการเสริมสร้างจิตสาธารณะ

การสร้างจิตสำนึกสาธารณะสำหรับเยาวชน เป็นกระบวนการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาสร้างเสริมคุณลักษณะเพื่อการเกิดจิตสำนึกสาธารณะแนวทางการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะสำหรับเยาวชน เป็นแนวทางที่หลากหลายเน้นกระบวนการของการจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ภายใต้เงื่อนไขไขว่ปฏิรูปการศึกษาพัฒนาคุณภาพสื่อร่วมมือกันทำงาน และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมเป็นเครื่องมือสำหรับการเรียนรู้ของเยาวชน เสมือนเป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษา (วารสารคณา หุ่นสุวรรณ 2555 : 68)

การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง จะเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่ช่วยให้คนในสังคมมีจิตสาธารณะซึ่งจะนำไปสู่การก่อตัวของประชาสังคม การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองนี้มีได้หมายถึงการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว ในประชากรวัยเรียนหรือการจัดการศึกษาแบบเป็นทางการในรูปแบบอื่น ๆ แต่ยังคงหมายถึง กระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้ทางตรงอย่างไม่เป็นทางการในชีวิตประจำวัน ซึ่งจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับเครือข่ายสถาบันและกระบวนการทางสังคมที่หลากหลายและต่อเนื่องทั้งในส่วนของสถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว องค์กรมหาชนและองค์กรประชาสังคม เป็นต้น (มณีรัตน์ นุชชาติ, 2547 : 25 - 26)

การนำแนวคิดของการใช้หลักการแห่งพฤติกรรมมาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นสามารถพิจารณาได้ 2 กรณี คือ

กรณีที่ 1 กรณีที่สามารถควบคุมสภาพแวดล้อมได้ ผู้ทำหน้าที่พัฒนาสามารถพัฒนาพฤติกรรมที่พฤติกรรมของบุคคลนั้นได้โดยตรง โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขจัดการกับพฤติกรรมโดยตรงด้วยการควบคุมสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ให้ได้

กรณีที่ 2 กรณีที่ไม่สามารถควบคุมสภาพแวดล้อมได้ จึงไม่สามารถที่จะเปลี่ยนหรือพัฒนาที่พฤติกรรมโดยตรงได้ จึงต้องจัดกระทำโดยการเปลี่ยนที่ความรู้สึก (Feeling) ซึ่งส่งผลทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนได้หรือจัดกระทำโดยการเปลี่ยนที่ความรู้คิด (Cognitive) ซึ่งส่งผลทำให้ พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงเพราะตามหลักการแห่งพฤติกรรมเชื่อว่า ความรู้คิด ความรู้สึก และพฤติกรรม จะมีผลซึ่งกันและกัน (พรสุดา ศรีปัญญา, 2554 : 21)

เจียมจิตต์ ไชยลังกา (2554 : 18) สรุปว่าการสร้างจิตสาธารณะ มี 4 ขั้นตอน คือ

1. ปลูกฝังให้ตระหนักถึงความสำคัญของจิตสาธารณะเกิดจากการที่ได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่เด็กจากครอบครัวและสถานศึกษาและสร้างจิตสำนึกโดยมีกิจกรรมที่ให้การช่วยเหลือและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

2. การเตรียมความพร้อม ทั้งด้านร่างกายจิตใจด้านความรู้และการติดต่อสื่อสาร การที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการให้บริการในชุมชนพร้อมทั้งทักษะในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น

3. การสร้างความเชื่อมั่นในตน การจะเกิดความเชื่อมั่นในตนเองที่เกิดจิตสาธารณะของตนเองควรมีกิจกรรมที่เป็นการช่วยเหลือและทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น

4. การเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ประสบการณ์ต่อการพัฒนาด้านจิตสาธารณะ คือ เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องทำให้ได้รับการพัฒนาให้เป็นคนเก่ง คนดี และใช้ชีวิตอย่างมีความสุขและเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้านจิตสาธารณะของสถานศึกษาดังนี้

Clark (1999 อ้างถึงในเอกสรร์ค บุญหวด, 2552: 12) เสนอแนวคิดในการพัฒนาความเป็นพลเมืองและจิตสาธารณะของนักเรียนว่ามีใช้การพัฒนาความรู้หรือทักษะทางการคิดเท่านั้นแต่ต้องมุ่งไปที่การพัฒนาทักษะการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองซึ่งประกอบด้วยทักษะดังนี้

1. การมีอิทธิพลต่อนโยบาย
2. การปฏิบัติตนเป็นผู้ตัดสินใจหลักและผู้จัดทำนโยบาย
3. การสร้างความร่วมมือ ต่อรองประนีประนอมและแสวงหาข้อตกลงร่วมกัน
4. การจัดการความขัดแย้ง

นอกจากนี้ Clark ยังได้เสนอแนวทางการพัฒนาทักษะการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง อันจะนำไปสู่การพัฒนาความเป็นพลเมืองและจิตสาธารณะของนักเรียน ดังนี้

1. การตรวจสอบการปกครองและผู้บริหาร ได้แก่การนำเสนอความคิดเห็นผ่านสื่อมวลชน การศึกษาวิจัยในชุมชน การรายงานและสะท้อนความคิดเห็นผ่านประสบการณ์ตนเอง
2. การเข้าไปมีอิทธิพลต่อการปกครองและผู้บริหาร ได้แก่การเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองทั้งในห้องเรียนและโรงเรียนของตนเอง การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมจำลองบทบาทของผู้บริหารและองค์กรทางสังคมต่าง ๆ สังเกตการณ์ทำงานของหน่วยงานรัฐและองค์กรทางสังคมต่าง ๆ เรียนรู้แนวทางที่หน่วยงานของรัฐและองค์กรทางสังคมต่าง ๆ เข้าไปมีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะ เขียนจดหมายแสดงความคิดเห็นผ่านทางหนังสือพิมพ์ เข้าพบผู้บริหารของรัฐ เพื่อแสดงการสนับสนุนตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานสาธารณะ เสนอกิจกรรมในโรงเรียนและในชุมชนซึ่งเชื่อมโยงโดยตรงกับชีวิตความเป็นพลเมืองการเมืองและผู้บริหารการสร้างและพัฒนาเด็กให้มีทักษะทางสังคมต้องเริ่มตั้งแต่เยาว์วัย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2551) กล่าวในเรื่องแนวทางสร้างและพัฒนาเด็กให้มีทักษะทางสังคม ดังนี้

1. สร้างมิตรภาพ โดยการริเริ่มผูกมิตรและหยิบยื่นไมตรีจิตให้กับผู้อื่นก่อนเสมอทั้งต่อเพื่อนฝูง ครูอาจารย์ เช่น การยิ้มอย่างจริงใจ เข้าไปแนะนำตัวแสดงความรู้จักกับผู้อื่น การเรียนรู้จักการเป็นผู้ให้มากกว่า หากเด็กมีบุคลิกขี้อาย ควรช่วยเหลือเด็กโดยการ

เป็นผู้นำการสนทนา ริเริ่มให้เด็กได้รู้จักเพื่อนๆ หรือครูก่อนจนคุ้นเคยและสามารถสนทนาสัมพันธ์ต่อไปได้รวมถึงให้เด็กได้เรียนรู้อย่างเป็นระบบโดยผ่านเหตุการณ์จริงหรือสถานการณ์สมมติ เช่น ผ่านการเล่าเรื่องจากนิทานสอนใจ การยกตัวอย่างจากประสบการณ์จริง การสอนให้คิดถึงผู้อื่น โดยการเอาใจเขามาใส่ใจเราแล้วร่วมกันสรุปเป็นหลักการสอนเด็กในภาคปฏิบัติ ทั้งพฤติกรรม การแสดงออกทั้งคำพูดและการกระทำเพื่อพัฒนาทักษะสังคมด้านต่างๆ ให้เกิดขึ้นจริงในชีวิต

2. เรียนรู้จักกิจกรรมและทำงานเป็นทีม กิจกรรมในการสอนเด็กให้มีทักษะทางสังคมมีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงวัย ครูต้องเลือกให้เหมาะสม เช่น กิจกรรมสำหรับเด็กวัยอนุบาล 3 - 5 ปี เป็นวัยที่ต้องเน้นกิจกรรมที่สนุกสนาน และนำตื่นเต้น เช่น การเดินสำรวจธรรมชาติเป็นกลุ่ม การเล่นเกมกินหาง การเต้นรำและร้องเพลงรวมกัน ฯลฯ กิจกรรมสำหรับเด็กประถมศึกษา 6 - 12 ปี เช่น จับกลุ่มให้มาแสดงละคร จับกลุ่มให้เด็กๆ ค้นหาข้อมูลที่น่าสนใจมานำเสนอหน้าชั้นเรียน การเล่นเกม ฯลฯ และกิจกรรมสำหรับวัยรุ่น (Teenage- Challenge) ที่มีอายุ 13-17 ปี เป็นช่วงวัยที่เริ่มเข้าสังคมมากขึ้น ชอบทำกิจกรรมที่ความสนุกสนานและท้าทายความสามารถ เช่น ฟุตบอล วอลเลย์บอล ตีค่ายพักแรม

3. เรียนรู้เกี่ยวกับผู้อื่นและชุมชน ควรส่งเสริมให้เด็กได้ใช้เวลาว่างหรือทำกิจกรรมของโรงเรียนผ่านการเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนหรือช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เช่น การเข้าร่วม กิจกรรมกับกองทุนเวลาเพื่อสังคม โดยมีแนวคิดคือ ทำดีได้ไม่ต้องใช้เงิน ด้วยการที่แต่ละคนบริจาค เวลาในการทำความดีเพียงเดือนละ 3 ชั่วโมง อันเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ปลูกฝังการเป็นผู้ที่เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีส่วนหล่อหลอมการมีจิตสาธารณะ ไม่ไปข้องแวะกับการใช้เวลาไม่เหมาะสมที่ก่อให้เกิดปัญหา อีกทั้งส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม โดยจัดระบบงานอาสาสมัคร เพื่อมีส่วนพัฒนาการเรียนรู้คนเมือง เช่น เยี่ยมเยียนสถานสงเคราะห์ ร่วมสอนและพัฒนาความรู้ให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาส การช่วยงานในศูนย์บริการสาธารณสุข การร่วม อนุรักษ์การประหยัดพลังงาน

บันเทิง พาพิจิตร (2547 : 51- 52) เสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ประเด็นทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีสิ่งแวดล้อมและสังคมมนุษย์ว่า ควรมีแนวทางในการจัดการเรียนรู้ดังนี้

1. เลือกประเด็นที่สัมพันธ์กับชีวิตของนักเรียน เนื่องจากประเด็นที่สัมพันธ์กับชีวิตของนักเรียนจะมีความหมายและก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เมื่อนักเรียนได้มีประสบการณ์กับประเด็นทางสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวจะเป็นการเตรียมตัวให้นักเรียนได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสนใจและกระตือรือร้นกับประเด็นระดับโลก

2. จัดหาแหล่งวิทยาการเพื่อการค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษาแก่นักเรียนแหล่งวิทยาการที่ควรนำมาใช้ เช่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น นิตยสารรายสัปดาห์ รายการ

โทรทัศน์ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตและแหล่งวิทยาการในท้องถิ่น แหล่งวิทยาการควรทันสมัย เป็นตัวแทนของความคิดเห็นที่ต่างกัน นักเรียนควรได้พิจารณาจากแหล่งวิทยาการชั้นต้น ครูควรจัดหาข้อมูลให้เพียงพอแก่นักเรียนเพื่อใช้ประกอบการอภิปรายในประเด็นที่ศึกษา

3. ระดมสมองเพื่อแสวงหาแนวทางแก้ปัญหา นักเรียนสามารถเข้าร่วมในการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม แนวทางแก้ไขปัญหาที่เสนอโดยนักเรียนในระหว่างการระดมสมองจะได้รับการยอมรับ นักเรียนสามารถขยายขอบเขตการค้นคว้าเพื่อแสวงหาแนวทางแก้ไขได้กว้างขวางมากขึ้น โดยอาศัยกิจกรรมการระดมสมอง

4. แนวทางแก้ไขปัญหาแต่ละแนวทางต้องเกิดจากการระดมสมองเพื่อหาเหตุผลสนับสนุน และคัดค้านทางเลือกแต่ละทาง จัดทำรายการแก้ปัญหาที่นักเรียนได้ร่วมกันคิดขึ้น จากนั้นให้นักเรียนจัดทำรายการผลกระทบของแต่ละแนวทางแก้ไขปัญหาและร่วมกันอภิปราย

5. เลือกแนวทางแก้ไขปัญหามีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดต่อสิ่งแวดล้อม ให้เวลากับนักเรียนในการพิจารณาแนวทางแก้ไขปัญหา และผลกระทบของแนวทางแก้ไขปัญหแต่ละทางเลือกที่จะเลือกแนวทางแก้ไขปัญหเพียงแนวทางเดียวที่จะก่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุดทั้งต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

6. ปฏิบัติกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญห นักเรียนสามารถระดมสมองเพื่อแสวงหาแนวทางปฏิบัติกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญห โดยเป็นกิจกรรมที่นักเรียนสามารถปฏิบัติได้จริง กิจกรรมที่ปฏิบัติอาจเป็นการเขียนจดหมายถึงบริษัทเอกชน หน่วยงานของรัฐหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การรณรงค์ให้มีการเลิกใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม

ชลัญชร ชินบุตร (2553: 21-22) สรุปว่า จิตสาธารณะเป็นสิ่งที่เกิดจากการฝึกอบรมตั้งแต่วัยเด็กและจะพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ ตามวัยจนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่จึงต้องเข้าใจธรรมชาติของเด็กและนำเสนอส่งเสริมเขาในสิ่งที่ถูกที่ควร คอยชี้แนะปลูกฝังจิตสาธารณะให้แก่เด็ก และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี นอกจากนี้เด็กยังต้องมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบตามธรรมชาติอันเกิดขึ้นได้เองแล้วเด็กยังเรียนรู้ในหน้าที่และวินัยด้วย วัฒนธรรม โดยอาศัยการสั่งสอนฝึกฝนจากบุคคล สิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นกฎธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันในสังคมการมีกิจกรรมและใช้สิ่งของร่วมกันในสังคม การพัฒนาจิตสาธารณะให้แก่เด็กในการใช้ สิ่งของที่เป็นสาธารณะสมบัติและการร่วมกันดูแลสมบัติของส่วนรวมและมีน้ำใจแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้แก่กันและกันจะเห็นได้ว่า การพัฒนาจิตสาธารณะให้เด็กนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งต้องปลูกฝังหรือเสริมสร้างไว้ตั้งแต่ในวัยเด็ก เพื่อให้เขาได้รับประสบการณ์ที่เพียงพอเป็นพื้นฐานที่สามารถนำไปพัฒนาตนเอง โดยในการปลูกฝังนั้นควรให้เด็กได้มีความรู้ความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญของจิตสาธารณะ รวมทั้งมีการฝึกฝนและให้เด็กได้ลงมือฝึกฝนและปฏิบัติจริงโดยการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายและเหมาะสมกับช่วงวัยเพื่อให้เด็กเกิดการกระทำเกี่ยวกับการพัฒนา

จิตสาธาณะอย่างแท้จริงจนเกิดเป็นลักษณะนิสัยในการฝึกอบรมหรือปลูกฝังนั้นควรมีครูหรือผู้ใหญ่คอยดูแลชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง

พลสวัสดิ์ วรรณลา (2557 : 44 - 45) สรุปแนวทางการพัฒนาจิตสาธาณะว่าการที่จะพัฒนาบุคคลให้เกิดในจิตสาธาณะจะต้องใช้วิธีการและแนวทางอย่างหลากหลายผสมผสานกันจึงจะประสบความสำเร็จได้ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาด้วยการจัดการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วย การสอนโดยตรง ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม การสอนสอดแทรกในรายวิชาอื่นที่ตนเองสอน การสอนบูรณาการเข้ากับกลุ่มสาระอื่น การสอนเน้นการอภิปรายแลกเปลี่ยนและแสดงเหตุผลเชิง จริยธรรมการสอนโดยการใช้ตัวแบบและกรณีตัวอย่าง การสอนโดยการให้ปฏิบัติในสถานการณ์จำลองสถานการณ์จริงและการสอนโดยการใช้การปรับพฤติกรรม การสอนแบบใช้โครงงานการสอนโดยการเล่านิทาน การสอนแบบใช้กระบวนการกลุ่ม ส่งเสริมให้มีการนำเนื้อหาด้านจิตสาธาณะมาสอนในหลักสูตรเพิ่มเติม

2. แนวทางการพัฒนาด้วยการจัดกิจกรรม ซึ่งประกอบด้วย การจัดกิจกรรม ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาดสำคัญทางพระพุทธศาสนา เข้าค่ายพุทธบุตร พุทธธรรม แสดงตนเป็นพุทธมามกะ กิจกรรมประจำวันหน้าเสาธง สวดมนต์ประจำสัปดาห์ การแข่งขันกีฬา กิจกรรมการประกวดโครงการต่างๆ เช่น กิจกรรมทำความสะอาด กิจกรรมช่วยเหลือร่วม กิจกรรมกับชุมชน เช่น งานประเพณีต่างๆ ประเพณีทางศาสนาการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพย์สินของทางราชการ มีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและออกเยี่ยมบ้านนักเรียน ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการพัฒนาการสร้างต้นแบบ สร้างเครือข่ายจิตสาธาณะในชุมชน

3. แนวทางการพัฒนาด้วยการใช้ตัวแบบที่ดี ซึ่งประกอบด้วย การให้ผู้บริหาร ครูและบุคลากร ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี นักเรียนรุ่นพี่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การเชิญบุคคลที่มีจิตสาธาณะดีเด่นตรงกับที่โรงเรียนต้องการมาให้การอบรมนักเรียนเป็นระบบอย่างต่อเนื่อง ขอความร่วมมือผู้ปกครองให้ช่วยประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีพร้อมทั้งแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียนให้ทางโรงเรียนทราบและเชิญบุคคลที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นพ่อดีเด่น แม่ดีเด่น เข้าร่วมกิจกรรมวันพ่อ วันแม่แห่งชาติ ที่โรงเรียนจัดขึ้น พร้อมกล่าวประวัติ ยกย่องเชิดชูความดี เป็นแบบอย่างกับนักเรียน เชิญวิทยากรมา ให้ความรู้

4. แนวทางการพัฒนาด้วยการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย การจัดสภาพสิ่งแวดล้อมในบริเวณโรงเรียน อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ให้สะอาดร่มรื่น สวยงามและเป็นระเบียบเรียบร้อยมีการติดข้อความธรรมะคติธรรม สุภาษิตที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตสาธาณะไว้ตามต้นไม้ อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการในบริเวณโรงเรียน มีการจัดนิทรรศการเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องเป็นประจำให้มีการจัดสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปไว้ประจำ

ในโรงเรียนเพื่อให้ นักเรียนเคารพสักการบูชา มีการจัดห้องจริยศึกษาและพุทธศาสนา โดยเฉพาะเพื่อให้นักเรียน ได้ใช้เป็นแหล่งศึกษาในการพัฒนาจิตสาธารณะ

5. แนวทางการพัฒนาด้วยการนำผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย การเชิญผู้ปกครองและผู้นำชุมชนเข้าร่วมประชุมชี้แจงทำความเข้าใจ ทำได้ด้วยการสร้างความตระหนักและมีส่วนร่วมตัดสินใจ เผยแพร่และแจ้งข้อมูลข่าวสารความรู้เกี่ยวกับเทคนิค วิธีการอบรมสั่งสอนและลักษณะพฤติกรรมที่บ่งชี้คุณธรรมด้านจิตสาธารณะ ของนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบ ขอความร่วมมือให้ผู้ปกครองอบรมสั่งสอน และแจ้งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับลักษณะ พฤติกรรมที่บ่งชี้คุณธรรมการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนให้ทางโรงเรียนทราบ เชิญผู้ปกครอง และผู้นำชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติที่โรงเรียนจัดขึ้น มีการสร้างเครือข่ายผู้ปกครองจิตสาธารณะพัฒนาโรงเรียนชุมชนและจัดเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้เสวนา การเสริมสร้างคุณธรรมด้านจิตสาธารณะ

กระบวนการสร้างจิตสาธารณะแก่นักเรียนของสถานศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นและมีคุณค่าการบ่มเพาะอาจต้องใช้ระยะเวลา ความอดทน ต้องสร้างความตระหนักแก่ผู้ปฏิบัติให้เชื่อในคุณค่าที่จะเกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนที่เกิดจากการจัดโครงการ การทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่สถานศึกษากำหนดให้จัดขึ้นเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะแล้วส่งผลต่อการพัฒนานักเรียนให้มีพฤติกรรมสาธารณะการปลูกฝังพฤติกรรมด้านจิตสาธารณะโดยตรง กระทำได้โดยทุกคนมีส่วนร่วม ครูเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียนและการช่วยอบรมตักเตือน รวมถึงการจัดกิจกรรมที่เอื้อต่อการปลูกฝังพฤติกรรมด้านจิตสาธารณะระดับโรงเรียน กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนด้านจิตสาธารณะอย่างมีระบบ โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นวิจัยสำรวจความต้องการจำเป็นสำหรับการพัฒนาจิตสาธารณะ การวางแผนและการออกแบบกระบวนการพัฒนา การดำเนินการตามแผนการพัฒนาจิตสาธารณะ การติดตามกำกับผลการดำเนินงานตามแผนรวมทั้งการประเมินคุณภาพประสิทธิผล ประสิทธิภาพ ของการดำเนินงาน และการนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงแผนงานกระบวนการพัฒนาจิตสาธารณะเพื่อให้นักเรียนมีความมั่นคง ประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นผู้มีจิตสาธารณะ การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างให้นักเรียนมีจิตสาธารณะเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุผลของการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นคุณธรรม ความรู้เพื่อให้สามารถออกไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างสันติสุข ทั้งนี้ต้องมีการดำเนินงานที่เป็นระบบและละเอียดอ่อน เนื่องจากเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจและเป็นเรื่องที่มีมือเกี่ยวกันทุกฝ่ายในการปลูกฝังความดีงามให้กับนักเรียน (สมหมาย วิเศษชู 2554 : 45, 56, 57)

จิตสาธารณะเป็นสิ่งที่เกิดจากการสะสมตั้งแต่วัยเด็ก และจะพัฒนาไปเรื่อย ๆ จนถึงวัยรุ่นและเป็นผู้ใหญ่ อีกทั้งยังมีการเรียนรู้ด้านวินัยจากวัฒนธรรม โดยอาศัยการสั่งสอน ฝึกฝนจากบุคคล สิ่งแวดล้อม ซึ่งกฎธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันในสังคม การมีกิจกรรมและใช้สิ่งของ

ร่วมกันในสังคม การพัฒนาจิตสาธารณะให้แก่เด็กในการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจ ไม่หวังผลตอบแทนและการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม (สุทิน แสงสุข, 2555 : 19)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวดที่ 4 มาตรา 23 กำหนดไว้ว่า การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยต้อง เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมในแต่ละระดับการศึกษา และในมาตรา 24(4) ได้กำหนดไว้ว่าการจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกวิชา (เทิดเกียรติ บรรจง, 2554 : 19)

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2555 : 96 - 98) สรุปหลักการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ วิธีการที่หลากหลายเพื่อใช้ในการพัฒนาจิต สาธารณะให้แก่เด็กและเยาวชนมีประเด็นสำคัญ ไว้ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนจิตสาธารณะ ต้องคำนึงถึงปัจจัยที่มีผลต่อจิตสาธารณะ คือ ปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบภายในตนเอง ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ ความสามารถทั่วไป สมรรถภาพ ภาวะทางอารมณ์ ค่านิยมส่วนบุคคล ความปรารถนาและเพศและปัจจัยที่เป็น ส่วนประกอบภายนอก ได้แก่ ความสัมพันธ์ในครอบครัว โรงเรียนและการศึกษา สถานภาพทางสังคม และกลุ่มเพื่อน เป็นต้น
2. การจัดการเรียนการสอนจิตสาธารณะ ต้องกระทำซ้ำๆ เพื่อเน้นย้ำและป้องกัน การเลือนหายหรือเปลี่ยนแปลง ให้จิตสำนึกมีความคงทน โดยต้องมีการเสริมแรงจากสถาบันต่างๆ หรือทางสังคม
3. การจัดการเรียนการสอน ต้องให้เด็กเกิดการเรียนรู้ครบถ้วน 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัยและด้านทักษะพิสัย
4. กระบวนการสร้างจิตสาธารณะเป็นไปอย่างมีขั้นตอนเพื่อให้เกิดลักษณะนิสัยที่ยั่งยืน
5. ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยผ่านการเรียนรู้จากการกระทำ
6. ต้องอยู่บนพื้นฐานของการเติบโตแบบธรรมชาติ ไม่เร่งรีบเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
7. ต้องใช้วิธีการกลยุทธ์ที่หลากหลาย ได้แก่ การใช้บทบาทของผู้นำ การใช้การสื่อสารแบบรวมศูนย์ การใช้กระบวนการศึกษาเรียนรู้ การใช้บทบาทของสื่อมวลชน การใช้สถานการณ์จำลองผสมกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริง การใช้บทบาทสมมติกับตัวแบบการใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรม การเสนอตัวแบบผ่านการ์ตูน การใช้วิถีทัศน์ละครหุ่นเชิดเป็นตัวแบบ การใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่อื่น ๆ รวมทั้งการใช้ตัวแบบที่เป็นตัวอย่างที่ดีในสังคม เป็นต้น

8. ต้องอาศัยความร่วมมือกันอย่างต่อเนื่องจากสถาบันครอบครัวสถาบันการศึกษา สถาบันศาสนาและสื่อมวลชน

เนตรนภิส แพงพา (2555 : 38 - 39) สรุปการจัดกิจกรรมจิตสาธารณะของนักเรียน มีดังนี้

1. กิจกรรมเชิดชูคนดีหน้าเสาธง เป็นการกล่าวยกย่องชมเชยนักเรียนที่ได้ทำความดีและมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความมีจิตสาธารณะหน้าเสาธงหลังเคารพธงชาติ

2. กิจกรรมบันทึกความดีประจำวัน เป็นการที่นักเรียนได้บันทึกความดีที่ตนเองได้กระทำในแต่ละวันลงในสมุดบันทึกของตนเองแล้วนำมาให้คุณครูประจำชั้นรับรอง

3. กิจกรรมนั่งสมาธิก่อนเรียน เป็นการให้นักเรียนนั่งสมาธิหน้าห้องเรียนของตนเองก่อนเข้าเรียนภาคบ่าย

4. กิจกรรมรณรงค์รักษาความสะอาด เป็นการมอบหมายให้นักเรียนดูแลรับผิดชอบทำความสะอาดบริเวณที่ได้รับมอบหมายตลอดทั้งวัน

5. กิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะนักเรียนเป็นการนำนักเรียนไปเข้าค่ายคุณธรรมเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะนักเรียน

การพัฒนาจิตสาธารณะมีหลายวิธี ได้แก่

1. การใช้บทบาทสมมุติกับตัวแบบ

เป็นการทดลองให้เด็กได้สวมบทบาทผู้อื่น เพื่อให้ได้รับรู้ถึงความรู้สึกและอารมณ์ในบทบาทของผู้อื่น และเปลี่ยนแปลงความคิดของตนเองได้อย่างมีเหตุผล ซึ่งเป็นเทคนิคทางอารมณ์ภายใต้แนวคิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยเน้นที่กระบวนการทางปัญญาของบุคคลมาประยุกต์ใช้ในการเปลี่ยนแปลงการตอบสนองทางอารมณ์และพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งเทคนิคดังกล่าว มีแนวคิดพื้นฐานที่เน้นว่า ความเชื่อหรือความคิดที่ไม่มีเหตุผลของบุคคลเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาทางอารมณ์ และพฤติกรรม แต่เมื่อบุคคลเปลี่ยนความเชื่อหรือความคิดได้อย่างมีเหตุผลจะเป็นผลให้บุคคลมีอารมณ์และพฤติกรรมที่เหมาะสมยิ่งขึ้น (ธรรมนันทิกา แจ่งสว่าง, 2547 : 16)

2. การใช้สถานการณ์จำลองผสมผสานกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริง

เป็นกระบวนการที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากการเข้าร่วมสถานการณ์จำลองที่กำหนดขึ้น ซึ่งมีสภาพใกล้เคียงความเป็นจริงในชีวิต โดยเน้นการมีส่วนร่วมระหว่างครูและเด็ก ให้เด็กมีส่วนร่วมแสดงบทบาทเสนอข้อคิดเห็นและสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้พร้อมกับการใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายควบคู่กับการจัดสถานการณ์จำลอง เพื่อประเมินพฤติกรรมของเด็ก (อัญชลี ยิงรักพันธ์, 2550 : 43)

3. การใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรม

เป็นการใช้หนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรม ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา 3 ด้าน คือ ด้านการหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่ทำให้เกิดการชำรุดเสียหายต่อส่วนรวม

ด้านถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลและด้านการรักษาสิทธิในการรักษาของส่วนรวมกับนักเรียน โดยทำการแจกหนังสือให้นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยกลุ่มทดลองจะได้อ่านหนังสือที่มีตัวแบบสัญลักษณ์ของการมีจิตสาธารณะ ส่วนกลุ่มควบคุมจะได้อ่านหนังสือที่ไม่มีตัวแบบสัญลักษณ์ ซึ่งผลการใช้ พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองได้อ่านหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรมที่มีตัวแบบสัญลักษณ์ของการมีจิตสาธารณะ จะมีจิตสาธารณะสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม (นันทวัฒน์ ชุนชี, 2546 : 36)

4. การเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูน

เป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถใช้ปรับเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญาซึ่งเป็นกระบวนการการเรียนรู้จากการสังเกต โดยให้นักเรียนสังเกตตัวแบบที่กระทำพฤติกรรมที่แสดงถึงการมีจิตสาธารณะผ่านการ์ตูน โดยกำหนดให้มีสภาพการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในภาพทำให้ตัวแบบที่เป็นตัวการ์ตูนแสดงพฤติกรรมที่แสดงถึงการมีจิตสาธารณะ เมื่อตัวแบบในภาพแสดงที่พฤติกรรมที่แสดงถึงการมีจิตสาธารณะแล้วจะได้รับผลกระทบบางอย่างตามหลังพฤติกรรม และผลกระทบหรือสิ่งที่เกิดตามหลังพฤติกรรมนั้นจะต้องเป็นตัวเสริมแรงหรือสิ่งที่ตัวแบบพึงพอใจ (สุคนทรส หุตะวัณนะ, 2550 : 30)

5. การใช้วีดิทัศน์ละครหุ่นเชิดเป็นตัวแบบ

เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ โดยใช้ตัวละครหุ่นเชิดเป็นตัวแบบในการให้ความรู้เกี่ยวกับจิตสาธารณะ เจตคติข้อควรปฏิบัติ และแสดงพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะให้เห็นและลงมือปฏิบัติด้วยตัวละครหุ่นเชิด แล้วผลที่ได้รับจากการแสดงพฤติกรรมจะเป็นการจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกล้อยตามตัวแบบแล้วผู้ตามเกิดการเรียนรู้และเรียนแบบพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะจากตัวแบบ (บุญทัน ภูบาล, 2549 : 25)

กุหลาบ พงษ์เทพิน (2553 : 24) สรุปว่า การสร้างจิตสาธารณะมีหลายประการด้วยกัน หากปฏิบัติได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมได้ เช่น

1. สร้างวินัยในตนเอง ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขตของสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ต่อตนเองและต่อสังคม
2. ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม ตระหนักเสมอว่าตนเองคือส่วนหนึ่งของสังคม ต้องมีความรับผิดชอบในการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องของส่วนรวม ทั้งต่อประเทศชาติ และโลกใบนี้
3. ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม ให้ถือว่าเป็นปัญหาของตนเองเช่นกัน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ต้องช่วยกันแก้ไข

4. ยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิตเพราะหลักธรรมหรือคำสั่งสอนในศาสนาที่คนนับถือ สอนให้คนทำความดีทั้งสิ้น ถ้าปฏิบัติได้จะทำให้ตนเองมีความสุข ทั้งยังก่อประโยชน์ต่อสังคมด้วย ทำให้เราอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

สมศรี ฐานะวุฒิกุล (2555 : 19 - 24) สรุปการพัฒนาจิตสาธารณะในรูปแบบต่างๆ ไว้ดังต่อไปนี้

1. การให้การศึกษาคือการเพิ่มพูนความรู้ และทักษะที่จำเป็นต่างๆ ให้กับผู้ที่เราจะพัฒนาให้การศึกษาทุกเรื่องที่อยู่ในกระบวนการ ให้ผู้รับการพัฒนามีความรู้ ความเข้าใจและทำได้ในเรื่องที่เรียน โดยการให้การศึกษจะต้องคำนึงถึงพื้นฐานความรู้ของผู้รับการศึกษา ข้อที่ควรคำนึงคือการพัฒนาคนให้เป็นคนที่มีลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่ต้องการนั้นจำเป็นต้องค่อยทำค่อยไป ต้องใช้เวลาในการรับสิ่งใหม่หรือความล้าสมัยของสิ่งเก่าการฝึกความชำนาญในการคิดและทำสิ่งใหม่ ตลอดจนการฝังเอาสิ่งใหม่ๆ เข้าไว้ในวัฒนธรรมหรือนิสัยของคนจะต้องใช้เวลามากต้องพยายามต่อไปเรื่อยๆ จนกว่าครูและลูกศิษย์หรือคนภายนอกมีความพอใจในผลงาน จึงจะหยุดงานนั้น แต่งานใหม่ก็จะมีมาอีก การเรียนและการพัฒนาจึงไม่มีวันจบสิ้นเป็นกระบวนการตลอดชีวิต เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างของหลักสูตรระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่ามุ่งให้ใช้วิธีที่หลากหลายในการพัฒนาจิตสาธารณะของเด็กและผู้เยาว์ในระดับประถมศึกษาสามารถจัดกิจกรรมแบบบูรณาการเข้ากับทุกกลุ่มสาระได้

2. การฝึกอบรม ซึ่งสามารถพัฒนาจิตสาธารณะตลอดจนคุณธรรม จริยธรรมต่างๆ ได้สำหรับทุกคน สายฤดี วรกิจโกศาทร (2552: 80 อ้างถึงใน สมศรี ฐานะวุฒิกุล, 2555 : 20) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย” ผลการศึกษา พบว่า วิธีการพัฒนาคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทยที่ได้ผล คือ วิธีการฝึกอบรม

การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการในการที่ให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความรู้ ความเข้าใจ เกิดความชำนาญและเกิดทัศนคติที่เหมาะสมเกี่ยวกับเรื่องที่อบรม จนกระทั่งผู้เข้าอบรมเกิดการเรียนรู้ และสามารถเปลี่ยนแปลงความคิดหรือพฤติกรรมได้ตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ปัจจุบันได้มีการจัดการฝึกอบรมเพื่อเป็น การพัฒนาจิตสาธารณะกันอย่างกว้างขวาง ทั้งในระดับสถานศึกษาหรือหน่วยงานเพื่อมุ่งหวังให้นักเรียนได้ เกิดความคิดที่จะเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น

3. การจัดการกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่ง ในการพัฒนาจิตสาธารณะให้แก่ผู้เรียน เป็นกิจกรรมนอกชั้นเรียนที่สถาบันจัดขึ้นหรือส่งเสริมให้ผู้เรียนจัดขึ้นเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ และพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามความชอบความถนัด ความสนใจ โดยไม่มีคะแนนเข้ามาเกี่ยวข้อง ลักษณะสำคัญของการดำเนินกิจกรรมเสริมหลักสูตร

3.1 การดำเนินกิจกรรมเสริมหลักสูตร ควรเกิดจากความสนใจและสมัครใจของผู้เรียน

3.2 กิจกรรมเสริมหลักสูตรควรส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง ตลอดจนมีโอกาสพัฒนาศักยภาพแห่งตน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม สติปัญญา บุคลิกภาพและพัฒนาภาวะสู่ความเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์มากขึ้น

3.3 กิจกรรมเสริมหลักสูตร ควรจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ด้านการทำงานเป็นหมู่คณะ มีการแสดงตน แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เรียนรู้ที่จะเข้าใจและยอมรับผู้อื่น พัฒนาความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ฝึกหัดการทำงานอย่างมีระบบ ฝึกการคิดและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

3.4 กิจกรรมเสริมหลักสูตร ควรช่วยให้ผู้เรียนปรับตัวกับการเรียนการสอนและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในสถาบัน นอกจากนั้นอาจเป็นหนทางในการช่วยเหลือ ผ่อนคลายความตึงเครียดจากการศึกษาเล่าเรียนได้ด้วย

3.5 กิจกรรมเสริมหลักสูตร ควรพัฒนาผู้เรียนให้มีบุคลิกภาพที่ดี มีความประพฤติที่ดีงามมีความเป็นไทยและภาคภูมิใจในความมีเอกลักษณ์ของชาติ ชื่นชมใน ศิลปวัฒนธรรม ระเบียบประเพณี ดนตรีและนาฏศิลป์ไทย ตลอดจนประพฤติตนให้เป็นบุคคลที่มีประโยชน์เป็นที่ต้องการของสังคม ในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรนั้นมีหลักในการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

1) หลักความหลากหลาย อยู่บนความเชื่อว่ามีมนุษย์มีความแตกต่างกัน ผู้เรียนในปัจจุบันมีพื้นฐานชีวิตที่หลากหลาย มีวิถีชีวิตที่ซับซ้อนแตกต่างกัน มีความเชื่อ แนวคิด ความสนใจความต้องการที่แตกต่างกัน รูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร จึงใช้รูปแบบเดียวกับผู้เรียนในสถาบันไม่ได้ จำเป็นต้องใช้รูปแบบที่หลากหลายเพื่อตอบสนองกับความต้องการและลักษณะของนักเรียนที่หลากหลาย

2) หลักยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การจัดประสบการณ์การเรียนรู้จำเป็นต้องใช้แนวคิด “ผู้เรียนเป็นเป้าหมาย” หรือ “ผู้เรียนเป็นตั้ง” เป็นฐานคิดในการพัฒนาฐานคิดที่จำเป็นต้องนำมาประกอบการพิจารณา คือ ลักษณะผู้เรียนในภาพรวม ความสนใจของผู้เรียน ภูมิหลังของ ผู้เรียน สภาพปัจจุบันของผู้เรียน การเริ่มเอกสารเพื่อผู้เรียนพิจารณาว่าอะไรคือ ประโยชน์สูงสุดที่นักเรียนจะได้รับโดยตรงจากการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร จึงต้องใช้ฐานข้อมูลของผู้เรียนในสถาบันเป็นฐานในการกำหนดแนวทาง ไม่ใช่ฐานสามัญสำนึกเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้เรียนอย่างแท้จริง

3) หลักการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะยึดหลักการ ดังนี้

3.1) การพัฒนาจิตสาธารณะแก่ผู้เรียนจะต้องพัฒนา 3 ประการควบคู่ไป ไม่ควรให้น้ำหนักในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอันได้แก่ การให้ความรู้ทางคุณธรรมของการมี

จิตสาธารณะ การปลูกฝังค่านิยมของจิตสาธารณะเพื่อให้ยังลึกลงไปในจิตใจให้ได้รับรู้คุณค่า หรือได้กระจายค่านิยมในตนเองให้ได้ การปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากปฏิบัติจริง

3.2) การพัฒนาคุณธรรมใดก็ตาม เป็นทักษะกระบวนการที่ต้องดำเนินอย่างต่อเนื่อง การทำกิจกรรมเดียวอาจให้ผลในระยะสั้นแต่ไม่ก่อให้เกิดจุดเปลี่ยน ทางความคิด และพฤติกรรมในระยะยาว

3.3) ความเหมาะสมกับวัยการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะต้องให้เหมาะสมกับกลุ่มวัยและช่วงเวลา ดังนั้นการเลือกใช้กิจกรรม การเชิญวิทยากรอาจต้องพิจารณาความเหมาะสมด้วย

3.4) เน้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมการพัฒนาจิตสาธารณะไม่ใช่การถ่ายทอดเพื่อให้ผู้เรียนจดจำหรือมุ่งให้หลักธรรมแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่ควรให้ผู้เรียนได้มีโอกาสประเมินค่า และใช้เหตุผลประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

3.5) สอดคล้องเชื่อมโยงกับความเป็นจริงของสังคม การพัฒนาจิตสาธารณะควรให้ผู้เรียนได้ย้อนคิด เชื่อมโยงกับชีวิตจริงที่สัมผัสได้ โดยเฉพาะกับความ เป็นจริงที่ผู้เรียนเผชิญอยู่

อนึ่งตามหลักการด้านคุณธรรมได้มีกระบวนการอบรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ระเบียบแบบแผนของสังคมผ่านองค์กรต่างๆ ได้แก่

1. ครอบครัว จัดเป็นองค์กรในการอบรมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคมที่สำคัญ ทั้งนี้เพราะ มีความใกล้ชิดกับเด็กและสมาชิกของครอบครัวและอยู่ร่วมกันเป็นเวลานานจึงทำ หน้าที่อบรมสั่งสอนได้ตลอดเวลา ประกอบกับครอบครัวมีหน้าที่ที่สำคัญในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก และวัยเด็กเป็นวัยที่มีผลมากต่อการสร้างบุคลิกภาพรวมทั้งอารมณ์และจิตใจของเด็ก ครอบครัว จะเป็นแหล่งอบรมสั่งสอนถ่ายทอดวัฒนธรรม ค่านิยมทัศนคติ และหลักการดำเนินชีวิตเบื้องต้น

2. กลุ่มเพื่อน เมื่อเด็กโตขึ้นก็จะเข้าร่วมสังคมกับเพื่อนๆ เช่น กับเพื่อนบ้าน เพื่อนที่สนามเด็กเล่น เพื่อนที่โรงเรียน กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลสำคัญต่อพฤติกรรมของเด็กเช่นกัน เด็กอาจเลียนแบบอย่างเพื่อน ดังนั้นถ้าเด็กได้คบกับเพื่อนดีจะได้รับแบบอย่างที่ดีในทาง ตรงกันข้าม หากคบเพื่อนไม่ดีย่อมมีพฤติกรรมไม่ดีด้วย กลุ่มเพื่อนจะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ สิ่งใหม่ๆ ที่อาจไม่ได้รับจากครอบครัวหรือผู้ใหญ่ เช่น เพศศึกษาความเสมอภาค ความเป็นตัว ของตัวเอง ความเป็นผู้นำ ซึ่งเด็กอาจนำเอาพฤติกรรมต่างๆ ของเพื่อนมาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ ของตนเอง

3. โรงเรียน เป็นหน่วยอบรมสั่งสอนระเบียบแบบแผนของสังคม อย่างเป็นทางการปัจจุบันโรงเรียนมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กมาก เพราะเด็กในปัจจุบันนี้ มีชีวิตอยู่ในโรงเรียนเป็นเวลานาน วันละหลายๆ ชั่วโมงและหลายปี เมื่อพิจารณาถึงหน้าที่ของ โรงเรียนโดยทั่วไปแล้วโรงเรียนจะทำหน้าที่สำคัญ คือ สอนให้มีความรู้และทักษะในการดำรง

ชีพและอบรมสั่งสอนเพื่อให้เป็นพลเมืองดี มีความจงรักภักดีต่อชาติ มีจรรยา มารยาทอันดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสาธารณะ

4. สื่อสารมวลชน ได้แก่ โทรศัพท์ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ สิ่งตีพิมพ์ต่างๆ วิทยุและอื่นๆ สิ่งเหล่านี้จะเป็นสื่อทำให้เกิดค่านิยม ความเชื่อถือ ทศนคติและได้เรียนรู้พฤติกรรมแบบต่างๆ แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติในสังคม ดังจะพบเห็นได้ง่ายๆ ในหมู่เด็กที่ชมภาพยนตร์แล้วนำเอาพฤติกรรมการแสดงของผู้แสดงมาปฏิบัติ สื่อสารมวลชนว่ามีอิทธิพลและมีบทบาทต่อการอบรมให้เรียนรู้ระเบียบแบบแผนของสังคมมาก เช่นกัน

5. สถาบันทางสังคมและองค์กรอื่นๆ เช่น สถาบันทางศาสนา สมาคม มูลนิธิ เป็นต้น สถาบันทางศาสนามีบทบาทสำคัญต่อการอบรมให้เรียนรู้ระเบียบแบบแผนของสังคมโดยเฉพาะในสังคมไทย ซึ่งจะเห็นได้ว่า วัดเป็นหน่วยทางสังคมที่ใกล้ชิดกับชาวบ้าน ชาวบ้านอาศัยเป็นแหล่งอบรมทางจิตใจ แหล่งการศึกษาหาความรู้เป็นแหล่งให้การอบรมลูกหลาน จึงจัดเป็นหน่วยนำทางระเบียบแบบแผนในการดำเนินชีวิตที่สำคัญ นอกจากนั้นยังมีหน่วยงานอื่นๆ ที่มีส่วนช่วยในการอบรมให้เรียนรู้ระเบียบแบบแผนของสังคม

6. การพัฒนาจิตสาธารณะให้เด็กนั้นเป็นสิ่งสำคัญซึ่งต้องปลูกฝังหรือเสริมสร้างไว้ตั้งแต่ในวัยเด็ก เพื่อให้ได้รับประสบการณ์ที่เพียงพอเป็นพื้นฐานนำไปพัฒนาตนเอง โดยให้เด็กมีความรู้ความเข้าใจตระหนักถึงความสำคัญของจิตสาธารณะ รวมทั้งมีการฝึกฝนเด็กได้ปฏิบัติจริงเพื่อให้เกิดการกระทำที่เกี่ยวกับการพัฒนาจิตสาธารณะอย่างแท้จริง จนเกิดเป็นลักษณะนิสัยและควรทำให้เหมาะสมกับวัยเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ที่เหมาะสมตามวัย และเกิดการพัฒนาตามลำดับ โดยควรมีครูหรือผู้ใหญ่คอยดูแลชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง เด็กจะได้ยึดเป็นแนวทางในการปฏิบัติ (พรทรัพย์ ชื่นในเมือง, 2554 : 20) การพัฒนาคนให้มีจิตพิสัยที่ดีหรือมีจิตสาธารณะ จึงต้องเริ่มจากการจัดสิ่งเร้า เพื่อสร้างความสนใจให้แก่คน โดยวิธีการต่างๆ เพื่อให้คนได้สนใจ พอใจแล้วจึงจัดกิจกรรมให้คนได้ตอบสนองเพื่อให้เขาเกิดทัศนคติที่ดี ชื่นชอบ พอใจต่อสิ่งนั้น บุคคลก็จะนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติตนและปฏิบัติจนเป็นนิสัยในชีวิตประจำวันในที่สุด (พลับพลึง วงศ์คำมูล, 2555 : 30)

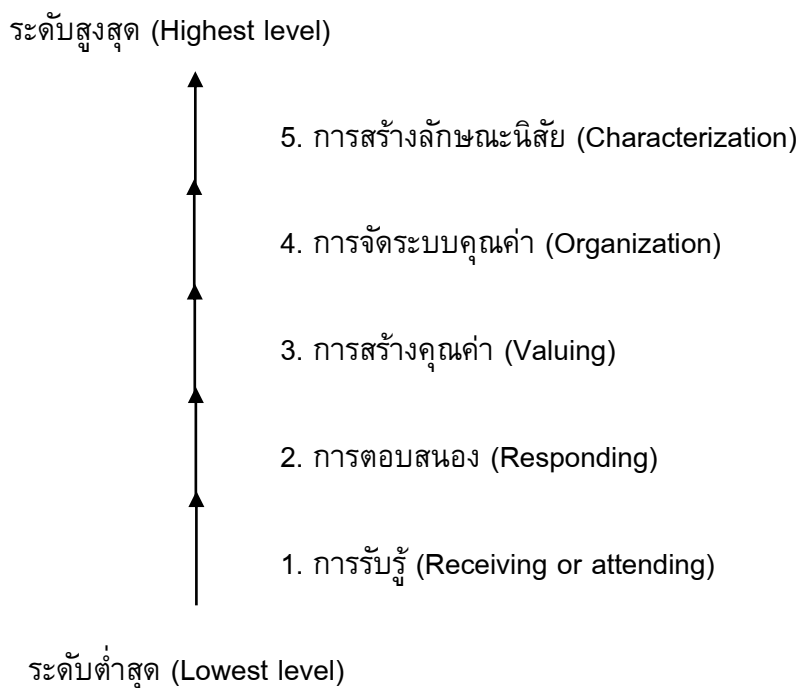
จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า คือ กระบวนการสร้างจิตสาธารณะแก่นักเรียนเป็นสิ่งจำเป็นและมีคุณค่า การบ่มเพาะอาจต้องใช้เวลา ความอดทน ต้องสร้างความตระหนักรู้แก่ผู้ปฏิบัติให้เชื่อในคุณค่าที่จะเกิดขึ้นและจะต้องพัฒนาไปเรื่อยๆ จนถึงวัยรุ่นและเป็นผู้ใหญ่ อีกทั้งยังมีการเรียนรู้ด้านวินัยจากวัฒนธรรม ซึ่งต้องใช้กลยุทธ์ที่หลากหลาย เช่น การใช้บทบาทของผู้นำ การใช้การสื่อสารแบบรวมศูนย์ การใช้กระบวนการศึกษาเรียนรู้ การใช้บทบาทของสื่อมวลชน การใช้สถานการณ์ จำลองผลานกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริง การใช้บทบาทสมมติกับตัวแบบ การใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรม การเสนอตัวแบบผ่านการ์ตูน การใช้วิถีทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแบบ การใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่ดีอื่นๆ รวมทั้งการใช้ตัวแบบที่เป็นตัวอย่างที่ดีในสังคม เป็นต้น

4. แนวทางการวัดและประเมินผลคุณธรรมจริยธรรมด้านจิตสาธารณะ

คุณธรรมจริยธรรมด้านจิตสาธารณะ เป็นจิตพิสัยที่เป็นคุณลักษณะภายในของคน แล้วแสดงพฤติกรรมหรือการกระทำออกมาตามอารมณ์ ความรู้สึก ไม่ว่าจะเป็นด้านความสนใจ เจตคติ ความชื่นชมค่านิยม จนพัฒนาเป็นคุณลักษณะของตนเอง ดังที่ ฮอปกินส์ และแอนทิส (Hopkins and Antes, 1990 : 538) สรุปว่า จิตพิสัยเป็นการกระทำที่เป็นกระบวนการภายใน ของมนุษย์ เช่น อารมณ์ ความรู้สึก ความสนใจ เจตคติ ค่านิยม การพัฒนา คุณลักษณะ และ แรงจูงใจ ดังนั้นการวัดและประเมินผลทางด้านจิตสาธารณะ จึงเป็นการวัดจิตพิสัยซึ่งเป็น คุณลักษณะที่พึงปรารถนาในอันที่จะสร้างสรรค์ประโยชน์และคุณค่าตลอดจนความดีงามให้ เกิดขึ้นในสังคม

4.1 ระดับพฤติกรรมทางด้านจิตพิสัย (Level of affective domain)

จิตพิสัยเป็นวัตถุประสงค์หนึ่งของการวัดทางการศึกษา ซึ่งแครทไวล บลูม และมาเซีย (Bloom, 1956) ได้จำแนกได้แบ่ง ระดับจิตพิสัยไว้ 5 ระดับโดยเรียงจากระดับ ต่ำสุด ถึงระดับสูงสุด ดังนี้

ภาพ 2 แสดงระดับพฤติกรรมด้านจิตพิสัย (Hopkins and Antes, 1990 : 495)

4. 2 การจัดจำแนกพฤติกรรมด้านจิตพิสัย

1. การรับรู้	1.1 การรู้จัก	
	1.2 ความเต็มใจที่จะรับรู้	
	1.3 ความคุมหรือคัดเลือกสิ่งที่เอาใจใส่	
2. การตอบสนอง	2.1 การยินยอมในการตอบสนอง	
	2.2 ความเต็มใจในการตอบสนอง	↑ ความสนใจ
	2.3 ความพึงพอใจในการตอบสนอง	↑ ความซาบซึ้ง
3. การรู้คุณค่า	3.1 การรับรู้คุณค่า	
	3.2 การชื่นชอบคุณค่า	↑ เจตคติ
		↑ ค่านิยม
4. การจัดระบบ	4.1 การสร้างมโนภาพของคุณค่า	
	4.2 การจัดระบบคุณค่า	↑ การปรับตัว
5. ลักษณะนิสัย	5.1 การสรุป อ้างอิงนัยทั่วไปของคุณค่า	
	5.2 การสร้างลักษณะนิสัย	

ตาราง 1 แสดงจำแนกพฤติกรรมด้านจิตพิสัย
ที่มา (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543 : 12-13)

4.3 การสร้างเครื่องมือวัดผลด้านคุณธรรมจริยธรรม

1. กำหนดคุณลักษณะ หรือ เป้าหมายที่จะวัด หรือสิ่งที่จะวัด โดยระบุให้ชัดเจน ว่าต้องการวัดอะไร เช่น เจตคติต่อการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เป็นต้น

2. นิยามความหมายของสิ่งที่จะวัดให้ชัดเจน โดยการวิเคราะห์คุณลักษณะของสิ่งที่จะวัดว่าแต่ละคุณลักษณะเหล่านั้นเป็นอย่างไร เพื่อให้ทราบว่าสิ่งที่จะวัดคืออะไร ประกอบด้วยคุณลักษณะ ใดบ้าง

3. สร้างข้อความ โดยเขียนให้ครอบคลุมคุณลักษณะทุกด้านและในคุณลักษณะแต่ละด้านควรมีหลาย ๆ ข้อ ด้วยการสร้างข้อความเพื่อเป็นเครื่องมือในการวัด

4. ทดลองเครื่องมือ นำเครื่องมือที่สร้าง ไปทดสอบกับนักเรียนว่ามีความรู้สึก หรือ ความคิดเห็น อย่างไร เช่น เห็นด้วยอย่างยิ่ง - ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง หรือ ยอมรับ- ไม่ยอมรับ แล้วนำผลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ตามเทคนิควิธีของแต่ละชนิดของเครื่องมือวัด

5. ปรับปรุงคุณภาพของเครื่องมือตามผลการวิเคราะห์ แล้วนำไปทดลองใช้ แล้วนำมาวิเคราะห์จนแน่ใจในคุณภาพ

6. สร้างเกณฑ์ในการให้คะแนน พร้อมทั้งเขียนคู่มือการใช้เครื่องมือดังกล่าว

Stiggins. (1994 : 310) ได้ระบุ “ลักษณะของจิตพิสัยที่แสดงออกมาของมนุษย์” มี 7 ประการคือ

1. เจตคติ (Attitudes) เป็นความรู้สึกชื่นชอบ หรือไม่ชื่นชอบ ความรู้สึกด้านบวก หรือด้านลบ ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นความเกี่ยวเนื่องระหว่างความรู้สึกกับสิ่งนั้นโดยเฉพาะเช่น เจตคติต่อครู ผู้บริหาร วิชา กิจกรรมการสอน ฯลฯ

2. ความสนใจ (Interests) เป็นความรู้สึกที่มีขอบเขตหรือช่วง (Range) จากระดับสูงของการกระตุ้น (Excitement) และลดต่ำลงมาหรือเป็นความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุประสงค์ของกับระดับความสนใจ เช่น ผู้เรียนสนใจมากเกี่ยวกับวิชาการละคร แต่ไม่สนใจเลยเกี่ยวกับวิชาภูมิศาสตร์

3. แรงจูงใจ (Motivation) เป็นความต้องการภายในที่แน่นอน (Strength) ที่จะให้เกิดผลสัมฤทธิ์หรือการปฏิบัติด้วยความชอบ ต่อกิจกรรม/งานต่างๆ เป็นความตั้งใจ (Willingness) ที่จะกระทำตามความคิดเห็น เพื่อที่จะค้นหาความสำเร็จ หลีกเลี่ยงความล้มเหลว ปฏิบัติตามกลุ่มและความคาดหวัง เช่น แรงจูงใจต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นต้น

4. ค่านิยม (Values) เป็นแนวโน้มต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีความคงที่ยาวนาน ค่านิยมมีทั้งกว้างและลึก

5. ความชื่นชอบ (Preferences) เป็นความปรารถนา (Desire) ที่จะเลือกหรือไม่เลือกกล่าวคือ เป็นการแสดงออกถึงการชอบสิ่งหนึ่งมากกว่าอีกสิ่งหนึ่ง เป็นความรู้สึกที่สั่งสม (Accumulated) มานาน

6. มโนทัศน์ของตนเองเกี่ยวกับการศึกษา (Academic self - concepts) ไม่ใช่คุณลักษณะของจิตพิสัยโดยตรง แต่เป็นการแสดงความรู้สึกในด้านสัมพันธต่อสถานศึกษาหนึ่งว่ามีมากกว่าสถานศึกษาหนึ่ง โดยนำมาเกี่ยวข้องกับความสำเร็จทางการศึกษาหรือผลผลิตในบริบทการศึกษา กล่าวคือเป็นเจตคติ (เช่นชอบ/ไม่ชอบ) ของตนเอง ที่เกิดขึ้น ในชั้นเรียน

7. วิถีของการควบคุม (Locus of control) เป็นสิ่งที่แสดงถึงความสัมพันธ์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์ของตนเองเกี่ยวกับการเรียนที่เป็นเหตุผล (Attributions or Reasons) ของผู้เรียนเอง เหตุผลต่างๆ นั้น ถือเป็นลักษณะภายใน (Internal) เช่น “ฉันประสบความสำเร็จจากการเรียนเพราะความขยัน” ส่วนเหตุผลที่เป็นไปได้เหตุผลอื่นถือว่าเป็นลักษณะภายนอก (External)

4.4 วิธีการวัดทางด้านจิตพิสัย

ในการวัดทางด้านจิตพิสัย มีวิธีการวัด 3 วิธี คือ

4.4.1 การสังเกตจากครู (Teacher observation) เป็นการสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ของนักเรียนโดยครูเป็นผู้สังเกต

1) ขั้นตอนในการสังเกต มีดังนี้

1.1) กำหนดพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะสังเกต โดยอันดับแรกผู้สังเกตต้องกำหนดและนิยามคุณลักษณะที่จะสังเกตให้ชัดเจน เช่นเจตคติต่อการเรียน เจตคติต่อวิชาภาษาอังกฤษ เป็นต้น

1.2) เขียนรายการพฤติกรรมของนักเรียนและกิจกรรมซึ่งนักเรียนได้แสดงออกมาทั้งด้านบวกและด้านลบ ตัวอย่างเช่นพฤติกรรมที่แสดงออกเกี่ยวกับเจตคติต่อการเรียนทั้งด้านบวกและด้านลบ

1.3) กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการสังเกต โดยนำรายการพฤติกรรมดังกล่าวมาสร้างเป็นแบบประเมินประกอบการสังเกต โดยอาจจะเป็นแบบตรวจสอบรายการหรือแบบประเมินค่าก็ได้

2) วิธีการสังเกตพฤติกรรม

วิธีการสังเกตพฤติกรรมโดยครูนั้น มีวิธีการสังเกต 2 วิธี คือ

2.1) การสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured observation)

ใช้คำถามแบบปลายเปิด (Open-ended) จะไม่ใช่แบบตรวจสอบรายการหรือแบบประเมินค่า ในการบันทึกพฤติกรรม การสังเกตแบบนี้ผู้สังเกตต้องรู้ลักษณะของสิ่งที่จะสังเกต ต้องมีแนวทางและตัวอย่างพฤติกรรมของคุณลักษณะที่จะสังเกต โดยจะเริ่มจากการกำหนดเวลาที่จะสังเกต วันที่สังเกตและสถานที่ในระหว่างการสังเกต หรือเพียงเสร็จสิ้นการสังเกต ผู้สังเกตต้องบันทึกพฤติกรรมที่เกิดขึ้นสิ่งที่บันทึกอาจจะสอดคล้องกับแนวทางและตัวอย่างพฤติกรรมที่ได้ระบุไว้ก็ได้ แต่ถ้าพฤติกรรมที่สังเกต ไม่สอดคล้องกับที่กำหนดไว้ก็ต้อง

บันทึกพฤติกรรมนั้นด้วย ผู้สังเกตต้องไม่สรุปผลการกระทำต้องบันทึกตามสิ่งที่เห็นหรือสิ่งที่ได้ยินเท่านั้น เช่นทำหน้านิ้วคิ้วมวด มองออกไปทางหน้าต่าง หยดเขียนเมื่อหมดเวลาเป็นต้น

การบันทึกพฤติกรรมควรบันทึกพฤติกรรมทั้งด้านบวกและด้านลบ

ข้อดี คือ มีความเป็นธรรมชาติมาก (More naturalistic) และไม่ฝืนความรู้สึก (Not constrained)

ข้อเสีย คือ ไม่สามารถที่จะบันทึกพฤติกรรมได้ครบทุกพฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออก และต้องใช้เวลามาก เพราะไม่สามารถที่จะใช้เวลาเพียง 15 - 20 นาที สังเกตพฤติกรรมได้ครบถ้วน รวมทั้งผู้สังเกต อาจจะไม่มีความสังเกตและพฤติกรรมบางพฤติกรรมอาจไม่แสดงออกในระหว่างที่เรียนก็ได้

2.2) การสังเกตแบบมีโครงสร้าง (Structured observation) แตกต่างจากการสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง คือเวลาที่ใช้ในการสร้างเครื่องมือและวิธีการบันทึกการสังเกต การสังเกตแบบนี้จะใช้แบบตรวจสอบรายการหรือแบบประเมินค่าเป็นเครื่องมือในการสังเกต โดยมีพฤติกรรมทั้งทางด้านบวกและด้านลบการสังเกตโดยใช้แบบตรวจสอบรายการนั้น ผู้สังเกตจะกำหนดรายการพฤติกรรมต่างๆ เมื่อไปสังเกตก็จะทำเครื่องหมายแสดงความถี่ตรงพฤติกรรมที่แสดงออกในแต่ละพฤติกรรม ส่วนการสังเกตโดยใช้แบบประเมินค่า ผู้สังเกตจะกำหนดรายการพฤติกรรมต่างๆ พร้อมด้วยระดับความถี่ของพฤติกรรมนั้น เช่น บ่อยครั้ง บางครั้ง นานๆ ครั้งและไม่เคยทำเลย เป็นต้น

4.4.2 การรายงานตนเองของนักเรียน (Student self-report)

วิธีการนี้จะให้นักเรียนเป็นผู้ประเมินตนเอง การประเมินตนเองมีหลายวิธี แต่วิธีที่ให้ผลได้ตรงมากที่สุด คือ การพูดคุยกับนักเรียนหรือการสัมภาษณ์ (Interview) และการเขียนตอบ แต่ละวิธีมีรายละเอียด ดังนี้

1) การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เป็นการพูดคุยหรือสนทนาของครูกับนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม มีลักษณะคล้ายกับการสังเกต แต่ครูได้มีโอกาสเข้าไปมีความเกี่ยวข้องหรือซักถามนักเรียนโดยตรงทำให้ครูมีโอกาสได้เข้าใจปัญหามากขึ้นเพราะนักเรียนได้บอกความรู้สึกอย่างเต็มที่ หลักการในการสัมภาษณ์ที่ดี คือ ต้องสร้างความเป็นกันเอง สร้างความอบอุ่นและ ให้ความสนใจในสิ่งที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบข้อดีของการสัมภาษณ์ คือ ผู้สัมภาษณ์มีโอกาสได้อธิบายคำถามให้ชัดเจน ถ้าผู้ตอบไม่เข้าใจมีโอกาสกระตุ้นผู้ตอบด้วย และได้บันทึกพฤติกรรมที่แสดงอีกด้วย นอกจากนี้นักเรียนยังได้มีโอกาส อธิบายความรู้สึกอย่างเต็มที่

ข้อจำกัดของการสัมภาษณ์ คือ นักเรียนอาจจะไม่กล้าพูด เมื่อต้องเผชิญหน้าตัวต่อตัว แก้ปัญหาโดยการสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม ต้องใช้เวลานานในการสัมภาษณ์ ไม่สามารถบันทึกคำสัมภาษณ์ได้ ครบถ้วน วิธีแก้ไขอาจจะเตรียมแนวทางการบันทึกหรือใช้เครื่องบันทึกเสียงขณะที่สัมภาษณ์

2) การใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) เป็นวิธีการที่ให้นักเรียนรายงานตนเองอีกวิธีหนึ่ง โดยให้นักเรียนตอบตามคำถามที่กำหนดให้ แบบสอบถามมีรูปแบบของคำถาม 2 แบบ คือ

2.1) แบบคำถามที่ให้อตอบโดยการเขียน (Constructed-response formats) คำถามที่ใช้ควรเป็นคำถามที่ถามตรงๆ ไม่อ้อมค้อม เป็นคำถามง่ายๆ อ่านแล้วเข้าใจตรงกัน ลักษณะของคำถามอาจจะอยู่ในรูปของบอกเล่า ประโยคคำถามหรือประโยคที่ไม่สมบูรณ์ ให้นักเรียนเติมข้อความในตอนท้าย

สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป อาจใช้แบบสอบถามแบบความเรียง (Essay items) เพื่อให้นักเรียนได้บรรยายความรู้สึกของตนเองได้อย่างเต็มที่ คำถามอาจจะถามให้นักเรียนแสดงเหตุผลของเจตคติ ค่านิยมหรือความเชื่อ

ข้อดีของคำถามแบบเขียนตอบ คือ ได้ลึกลงถึงความรู้สึกของนักเรียน เพราะคำถามไม่มีการชี้แนะคำตอบ แต่ต้องใช้กับนักเรียนที่มีความสามารถในการอ่าน และการเขียนที่ดี รวมทั้งมีเวลาพอเพียง ให้นักเรียนตอบด้วย

ส่วนจำกัดของคำถามแบบเขียนตอบ มีสองประการคือประการที่หนึ่ง นักเรียนอาจจะไม่กล้าเขียนความรู้สึกที่แท้จริง เพราะกลัวว่าครูจะจำลายมือได้ ประการที่สอง การตรวจให้คะแนนต้องใช้เวลามากและมีความเป็นอัตนัยกว่าคำถามแบบมีตัวเลือก

2.2) คำถามแบบมีตัวเลือก (Selected - response formats)

คำถามแบบมีตัวเลือกมีรูปแบบหลายชนิด ที่นิยมใช้ได้แก่ แบบวัดแบบลิเคิร์ต (Likert scale) และแบบวัดแบบใช้ความแตกต่างของภาษา (Semantic differential) ของ ออสกู๊ด (Osgood) และแบบสถานการณ์ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.2.1) แบบวัดแบบลิเคิร์ต (Likert scales)

เป็นมาตรวัดเจตคติที่นิยมใช้กันมากวิธีหนึ่ง ข้อความที่ถามจะต้องครอบคลุมเจตคติที่ต้องการจะทราบและสามารถซึ่งบ่งบอกถึงเจตคติที่มีอยู่หรือระดับความเข้มของความรู้สึกได้ ระดับความรู้สึกที่ใช้กันทั่ว ๆ ไป ได้แก่

- เห็นด้วยน้อยที่สุด เห็นด้วยน้อย เห็นด้วย เห็นด้วยมาก และเห็นด้วยอย่างยิ่ง

- ไม่ปฏิบัติเลย ปฏิบัติเพียงเล็กน้อย ปฏิบัติเป็นประจำคร่าว ปฏิบัติบ่อยๆ และปฏิบัติเป็นประจำ เป็นต้น

การตอบนั้นจะให้ผู้ตอบเลือกระดับความรู้สึกจากมากไปหาน้อย เช่น เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยให้คะแนนเป็น 5 4 3 2 และ 1 ถ้าข้อความเป็นบวก (Positive statement) เช่น ข้าพเจ้าชอบอ่านหนังสือภาษาอังกฤษ และให้คะแนน 1 2 3 4 และ 5 ถ้าข้อความเป็นลบ (Negative statement) เช่น

ภาษาอังกฤษเป็นวิชาที่น่าเบื่อ เป็นต้น การแปลผลให้รวม คะแนนทั้งหมดของแบบวัดแล้วหาค่าเฉลี่ย ถ้ามีคะแนนเฉลี่ยสูง แสดงว่ามีเจตคติต่อสิ่งนั้นในทางบวก

หลักการเขียนข้อความวัดเจตคติ

1. เป็นข้อความที่บ่งบอกทิศทาง และ ระดับของความรู้สึก
2. ไม่เป็นข้อความที่เป็นข้อเท็จจริง (fact) เกี่ยวกับเรื่องนั้น เพราะผู้ตอบจะเห็นด้วยเสมอ ทำให้ไม่ทราบความรู้สึกของผู้ตอบ
3. ข้อความต้องมีความชัดเจน มีความหมายแน่นอนไม่กำกวม
4. ข้อความหนึ่ง ๆ ควรถามความคิดเห็นเพียงอย่างเดียว เพราะถ้าถามหลายความคิดเห็นในข้อความเดียวกัน จะทำให้ยากต่อการแสดงความคิดเห็น
5. ควรมีข้อความที่ถามทั้งด้านบวกและด้านลบ
6. ข้อความที่ถาม สามารถวิพากษ์วิจารณ์ (debate) ได้เพื่อให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็น ทั้งในทางเห็นด้วย และไม่เห็นด้วยจึงควรหลีกเลี่ยงการใช้คำบางคำ เช่น เสมอ ทั้งหมด ไม่เคยเลย เท่านั้น เพียงเล็กน้อย เป็นต้น
7. ใช้ข้อความที่กล่าวถึงเหตุการณ์ หรือเรื่องราวที่เป็นปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ทราบเจตคติของบุคคลในสภาวะปัจจุบัน
8. หลีกเลี่ยงข้อความที่ไม่อาจแสดงความคิดเห็นได้หรือไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่วัดตัวอย่างแบบวัดแบบลิเกิร์ต (Likert Scale)

2.2.2) แบบวัดแบบใช้ความแตกต่างของภาษา (Semantic differential scale)

เป็นแบบวัดเจตคติที่ใช้คำคุณศัพท์ (Adjective) ที่ตรงข้ามกัน (Bipolar) เช่น ดี-เลว มิตร-ศัตรู ฉลาด-โง่ เป็นต้น คำคุณศัพท์แบ่งออกได้เป็น 3 มิติ (Dimensions) คือ

- แบบประเมินค่า (Evaluation) เช่น ดี - เลว เกลียด - รัก
- แบบศักยภาพ (Potency) เช่น แข็งแรง - อ่อนแอ ใหญ่ - เล็ก
- แบบกิจกรรม (Activity) เช่น ร่าเริง - หงอยเหงา เร็ว - ช้า แบบวัด

เจตคติแบบใช้ความหมายของภาษา จะมีระดับความคิดเห็น 5-7 ระดับ โดยที่ 0 คือ เจตคติที่เป็นกลาง

2.2.3) แบบวัดเชิงสถานการณ์

เป็นแบบสอบวัดที่กำหนดเรื่องราวหรือสถานการณ์สมมุติให้นักเรียนอ่านแล้วแสดงความรู้สึก ความคิด เหตุผล โดยการเขียนตอบหรือเลือกคำตอบจากตัวเลือกที่กำหนดให้ ในที่นี้ผู้เขียนขอเสนอเฉพาะในส่วนที่มีคำตอบให้เลือก

หลักการสร้างแบบวัดเชิงสถานการณ์

1. กำหนดคุณลักษณะที่ต้องการจะวัด
 2. สร้างสถานการณ์ สถานการณ์ที่สร้างขึ้นควรเป็นสถานการณ์ที่เป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้น มีความเข้มของเรื่องอยู่ในระดับปานกลางไม่เข้มจนเกินไป เพราะจะทำให้ผู้ตอบเบื่อหน่ายและไขว่เขวได้และเหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียน
 3. เขียนคำถาม ไม่ควรถามตรงๆ แต่ควรถามให้เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่กำหนดให้การถามอาจถามให้ตัดสินใจหรือให้ระบุแนวทางที่จะปฏิบัติ
 4. เขียนตัวเลือก ตัวเลือกควรมีความเป็นไปได้และสามารถเกิดขึ้นได้ ตัวเลือกมีจำนวนมากพอที่จะใช้ในการตัดสินใจ
 5. นำไปทดลองใช้และปรับปรุงแก้ไข
- ข้อดีของแบบวัดเชิงสถานการณ์ คือ กระตุ้นความรู้สึกหรือเร้าใจผู้ตอบเพราะได้อ่านเรื่องราวที่น่าสนใจ ได้มีโอกาสสร้างจินตนาการ ส่วนข้อจำกัดของแบบวัดเชิงสถานการณ์ คือ สร้างสถานการณ์และตัวเลือกได้ยาก รวมทั้งการกำหนดเกณฑ์ในการให้คะแนนทำได้ยากด้วย

4.4.3 การประเมินโดยเพื่อน (Peer ratings)

เป็นวิธีการประเมินที่นำมาใช้ในการประเมินด้านจิตพิสัยวิธีหนึ่ง ไม่ค่อยนิยมมากนัก เนื่องจากมีตัวแปรหลายตัว ที่ทำให้เกิดความคลาดเคลื่อน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนด้วยกันอาจจะไม่ลึกซึ้ง การให้คะแนน การแปลผลจากการประเมิน เป็นต้น การประเมินโดยเพื่อนจะเป็นวิธีการที่ให้เพื่อนนักเรียนเป็นผู้ประเมิน โดยใช้วิธีการให้ทายหรือบอกชื่อเพื่อนที่มีพฤติกรรมนั้นๆ (Guess-who approach) หรือวิธีการสังคมนิติ (Sociometric approach) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) วิธีการเดาว่าเป็นใคร (Guess-who approach)

เป็นการถามนักเรียน โดยให้บอกชื่อเพื่อนนักเรียนที่คิดว่ามีความสัมพันธ์มากที่สุดกับพฤติกรรมที่กำหนดให้ ซึ่งพฤติกรรมนั้นอาจจะเป็นด้านบวกหรือด้านลบ ข้อดีของวิธีนี้ คือ แปลผลได้ง่ายและนักเรียนตอบได้ง่าย ส่วนข้อด้อยของวิธีนี้ คือ นักเรียนบางคนอาจจะอาย ไม่กล้าบอกความจริงก็ได้

2) วิธีสังคมนิติ (Sociometric approach)

วิธีสังคมนิติ เป็นวิธีประเมินโครงสร้างทางสังคมในชั้นเรียนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน วิธีการอาจจะเริ่มจากกลุ่มย่อย มีนักเรียน 5 - 7 คนหรือเป็น กลุ่มใหญ่ทั้งชั้นเรียนก็ได้ สิ่งที่ถามนักเรียนจะคล้ายกับ "วิธีการเดาว่าเป็นใคร" เช่น นักเรียนที่มีคนชื่นชอบมากที่สุด นักเรียนที่มีคนไม่ชอบเล่นด้วยมากที่สุด เป็นต้น วิธีการนี้คล้ายกับวิธีการรายงานตนเอง โดยให้นักเรียนประเมินคนอื่น ๆ ตัวอย่างคำถาม

หลักการสร้างคำถามในสังคมนิติ

1. ควรถามเงื่อนไขทั่วไป เช่น นักเรียนอยากจะทำงานกับใครบ้างหรืออยากนั่งใกล้ใครบ้าง เป็นต้น ไม่ควรถามเรื่องเฉพาะเจาะจง เช่น นักเรียนเดินมาโรงเรียนกับใคร หรือทำการบ้านกับใคร

2. หลีกเหลี่ยงคำถามปฏิเสธ เช่น

(ไม่ดี) ฉันไม่ชอบนั่งติดกับ _____

(ดีขึ้น) ฉันชอบชอบนั่งติดกับ _____

จากที่กล่าวมาแล้ว พบว่า วิธีการวัดทางด้านจิตพิสัยมี 3 วิธี คือ การวัดโดยการสังเกต การรายงานตนเองและการประเมินโดยเพื่อน สองวิธีแรกเป็นวิธีที่นิยมใช้กันมากกว่าวิธีที่ 3 แต่ถ้าใช้หลายวิธีในการประเมินจะทำให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงมากขึ้น

5. การใช้เครื่องมือวัดคุณลักษณะด้านจิตพิสัย

5.1 การวัดความสนใจ

5.1.1 การสำรวจความสนใจ เป็นการกำหนดรายการที่ต้องการออกมาตรงๆ แล้วถามว่าชอบหรือไม่ ชอบ

5.1.2 การสอบถามแนวการปฏิบัติที่แสดงถึงความสนใจหรือไม่ พยายามยกกิจกรรมหรือการกระทำที่เกี่ยวกับเรื่องนั้น แล้วถามแนวการปฏิบัติของนักเรียนต่อเรื่องนั้นๆ

5.1.3 ถามให้แสดงความรู้สึกถึงความมากน้อยของการกระทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องนั้น การวัดความสนใจในลักษณะนี้ ต้องการวัดความเข้มของความสนใจ

5.1.4 ถามการเลือกปฏิบัติ เป็นการกำหนดกิจกรรม ว่าหากคุณลักษณะของสิ่งที่จะวัดความสนใจต่อ นั้นมีลักษณะที่แสดงถึงลักษณะที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่สนใจ

5.2 การวัดทัศนคติหรือเจตคติ

5.2.1 มาตรฐานวัดทัศนคติตามแบบของลิเคิร์ท ประกอบด้วยข้อความเจตคติ ซึ่งกล่าวถึงลักษณะของ สิ่งที่ต้องการวัดความรู้สึกต่อหลายๆ ข้อความโดยเป็นข้อความที่เป็นบวกหรือข้อความที่เป็นลบเท่านั้น ส่วนการตอบสนองโดยระบุความรู้สึกระดับใดใน 5 ระดับ จากเห็นด้วยมากที่สุด เห็นด้วยมาก เห็นด้วย ปานกลาง เห็นด้วยน้อย เห็นด้วยน้อยที่สุด การกำหนดน้ำหนักคะแนนนิยมใช้วิธี Arbitrary Weighting Method เป็น 5 4 3 2 1 โดยถ้าเป็นเห็นด้วยมากที่สุดได้ 5 คะแนน และลดลงไปตามลำดับ

5.2.2 มาตรฐานวัดทัศนคติตามแบบของเทอร์สโตน มีขั้นตอนดังนี้

- กำหนดเรื่องที่จะวัดว่าต้องการวัดทัศนคติต่อสิ่งใด

- กำหนดประเด็นของเรื่องที่จะวัด โดยกำหนดว่าจะกล่าวถึงเรื่องที่จะวัด ในแง่มุมใดบ้าง

- สร้างข้อความวัดทัศนคติในแต่ละประเด็นๆ ละเอียดๆ ข้อความ โดยมีทั้งข้อความในทางบวก ข้อความเป็นกลางและข้อความในทางลบ ให้ได้ข้อความประมาณ 150-200 ข้อความ

- หาค่าน้ำหนักของข้อความ โดยกำหนดกลุ่มบุคคลที่จะให้เป็นผู้ตัดสินว่าข้อความใดควรมีน้ำหนักอยู่ในระดับใด

5.2.3 การวัดค่านิยม

สามารถวัดได้โดยใช้สถานการณ์ซึ่งสถานการณ์ที่ใช้อาจเกี่ยวข้องหรือแสดงถึงค่านิยมที่ต้องการ วัด แล้วกำหนดตัวเลือกในการวัดโดยใช้ระดับขั้นของการพัฒนา ค่านิยมตามลำดับขั้น ได้แก่

- 1) การตอบสนอง
- 2) การสร้างคุณค่า
- 3) การจัดระบบคุณค่า

5.2.4 การวัดคุณธรรมจริยธรรม

การวัดคุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรมนั้นถ้าจะให้การวัดครอบคลุมแล้วควรวัดใน 4 ส่วนคือ

- 1) ความรู้สึกเชิงจริยธรรม เป็นการวัดความรู้ความคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม โดยเฉพาะความคิดว่าสิ่งใดควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ
- 2) ทัศนคติเชิงจริยธรรม เป็นลักษณะความรู้สึกลึกซึ้งทางจิตใจของบุคคลที่มีต่อคุณลักษณะทางจริยธรรมนั้นๆ
- 3) เหตุผลเชิงจริยธรรม เป็นลักษณะการที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกกระทำหรือไม่กระทำ อย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลในการกระทำเป็นเครื่องแสดงถึงระดับ/พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลนั้นๆ
- 4) พฤติกรรมเชิงจริยธรรม เป็นลักษณะการกระทำในลักษณะที่สังคมต้องการทำและไม่กระทำ หรือไม่แสดงออกในลักษณะที่สังคมไม่ต้องการ

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือวัดและประเมินผล คือแบบสังเกตพฤติกรรมจิตสาธารณะ โดยให้ครูเป็นผู้สังเกตเป็นระยะๆ เพื่อสะท้อนว่าผู้เรียนเป็นคนที่มีคุณธรรมจริยธรรมด้านจิตสาธารณะหรือไม่ อย่างไรก็ตาม รวมถึงใช้วิธีการวัดและประเมินผลจากผลงานและการกระทำ โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการที่หลากหลายที่เกิดจากสภาพจริง

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

บุญทัน ภูบาล (2549) ได้ศึกษาเรื่องการใช้ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทนเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงคะแนนเฉลี่ยของจิตสาธารณะเฉลี่ยโดยรวมของนักเรียนที่ได้รับการใช้ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทนก่อนการใช้ชีวิตทัศนระหว่างการใช้การใช้ชีวิตทัศนและหลังการใช้ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทน 2) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยโดยแยกตามองค์ประกอบจิตสาธารณะของนักเรียนที่ได้รับการใช้ ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทนก่อนการใช้ชีวิตทัศนและหลังการใช้ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทน ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการเรียนรู้เรื่องจิตสาธารณะของนักเรียนก่อนการใช้ชีวิตทัศนและหลังการใช้ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิด ปรากฏว่าผลการเรียนรู้เรื่องจิตสาธารณะของนักเรียนหลังการใช้ชีวิตทัศนสูงกว่าก่อนการใช้ ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) นักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการใช้ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทน มีการเปลี่ยนแปลงของคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยโดยรวมก่อนการใช้ชีวิตทัศนระหว่างการใช้การใช้ชีวิตทัศนและหลังการใช้ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทนในแต่ละช่วงสัปดาห์มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 กล่าวคือ เมื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยในช่วงสัปดาห์ที่ 1 กับสัปดาห์ที่ 2 และสัปดาห์ที่ 2 กับสัปดาห์ที่ 3 มีคะแนนจิตสาธารณะโดยรวมเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติและระหว่างการใช้ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทนในช่วงสัปดาห์ที่ 3 ถึงสัปดาห์ที่ 6 มีคะแนนจิตสาธารณะโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่าตลอดระยะเวลา 4 สัปดาห์ของการใช้ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิดคะแนนจิตสาธารณะโดยรวมเฉลี่ยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตลอดระยะเวลาของการใช้ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิด และเมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยระหว่างสัปดาห์ที่ 6 กับสัปดาห์ที่ 7 และสัปดาห์ที่ 7 กับสัปดาห์ที่ 8 แล้วพบว่า มีคะแนนจิตสาธารณะโดยรวมเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 4. เมื่อวิเคราะห์คะแนนจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 แยกเป็นรายองค์ประกอบ ได้แก่องค์ประกอบที่ 1 คือการหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสมบัติของส่วนรวมในโรงเรียน องค์ประกอบที่ 2 คือ การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสมบัติของส่วนรวมในโรงเรียนในวิสัยทัศน์ที่ตนสามารถทำได้และสำหรับองค์ประกอบที่ 3 คือ การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมในโรงเรียนที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม พบว่า คะแนนจิตสาธารณะทั้ง 3 องค์ประกอบในแต่ละสัปดาห์มีค่าความแปรปรวนแบบวัดซ้ำแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะในองค์ประกอบที่ 2 มีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าองค์ประกอบอื่นทุกช่วงสัปดาห์และคะแนนจิตสาธารณะองค์ประกอบที่ 3 มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าองค์ประกอบอื่นทุกช่วงสัปดาห์ ทั้งนี้เมื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของ

คะแนนจิตสาธารณะในแต่ละช่วงสัปดาห์โดยแยกตามองค์ประกอบ พบว่า องค์ประกอบที่ 1 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจากก่อนการใช้ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิด กล่าวคือ ในช่วงสัปดาห์ที่ 1 กับสัปดาห์ที่ 2 สัปดาห์ที่ 1 กับสัปดาห์ที่ 3 และสัปดาห์ที่ 2 กับสัปดาห์ที่ 3 มีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และระหว่างการใช้ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิดในช่วงสัปดาห์ที่ 3 ถึงสัปดาห์ที่ 6 มีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกช่วงสัปดาห์ แสดงว่าตลอดระยะเวลา 4 สัปดาห์ของการใช้ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิดคะแนนจิตสาธารณะ องค์ประกอบที่ 1 เฉลี่ยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตลอดเวลาของการใช้ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิดและเมื่อเปรียบเทียบกับคะแนนหลังการใช้ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทนในช่วงสัปดาห์ที่ 6 กับสัปดาห์ที่ 7 และสัปดาห์ที่ 7 กับสัปดาห์ที่ 8 แล้วพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ พบว่าองค์ประกอบที่ 2 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจากก่อนการใช้ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เกือบทุกสัปดาห์ กล่าวคือ ในระหว่างการใช้ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิดในช่วงสัปดาห์ที่ 3 ถึงสัปดาห์ที่ 5 มีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และในช่วงสัปดาห์ 5 กับสัปดาห์ที่ 6 มีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่าตลอดระยะเวลา 4 สัปดาห์ของการใช้ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิดคะแนนจิตสาธารณะ องค์ประกอบที่ 2 เฉลี่ยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตลอดระยะเวลาของการใช้ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิด เป็นตัวแทนและเมื่อเปรียบเทียบกับหลังการใช้ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิด ในสัปดาห์ที่ 6 กับสัปดาห์ที่ 7 และสัปดาห์ที่ 7 กับสัปดาห์ที่ 8 คะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติขององค์ประกอบที่ 2 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะองค์ประกอบที่ 3 ในช่วงสัปดาห์ที่ 3 กับสัปดาห์ที่ 4 และในช่วงสัปดาห์ที่ 4 กับสัปดาห์ที่ 5 มีการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนในช่วงสัปดาห์อื่นๆ ที่เหลือมีการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

พรพรหม พรรดพวก (2550) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ในสหวิทยาเขตกรุงเทพมหานครตะวันออกกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรปัจจัยทั้ง 5 ตัวคือการรับรู้ความสามารถของตนเอง การคล้อยตามผู้อื่น สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อนและการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยกับจิตสาธารณะโดยรวมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ตัวแปรปัจจัยทั้ง 5 ตัวกับจิตสาธารณะรายด้านทั้งสามด้าน ได้แก่ ด้านการหลีกเลี่ยงการใช้ ด้านการถือเป็นที่หน้าและด้านการเคารพสิทธิการใช้ที่วิเคราะห์แบบตัวพหุนามมีความสัมพันธ์กันและค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณที่วิเคราะห์แบบตัวแปรเอกนามระหว่างตัวแปรปัจจัยกับจิตสาธารณะรายด้าน มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ทุกค่าและค่าน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะรายด้านทั้งสามด้านมากที่สุดคือการรับรู้ความสามารถของตนโดยส่งผลทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วิศัลย์ โฆษิตานนท์ (2550) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชน ในชุมชนเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า สภาพที่เป็นลักษณะของการมีจิตสำนึกสาธารณะของ ประชาชน 3 ลักษณะ คือ (1) การไม่ทำสิ่งที่ก่อให้เกิดปัญหาแก่ส่วนรวมขึ้นในชุมชน (2) การมี ส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน และ (3) การมีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกันการค้นหาปัจจัยที่มี ผลต่อการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ พบว่า มี 2 ด้านประกอบด้วยปัจจัยภายใน ได้แก่ ความ ต้องการส่วนบุคคล สถานภาพทางสังคม ความสามารถในการใช้วิจารณญาณและตัดสินใจ และประสบการณ์ ความรับผิดชอบและทัศนคติ ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่การมีปฏิสัมพันธ์ใน สังคมและการขัดเกลาทางสังคมการเรียนรู้และรับรู้ข้อมูลข่าวสาร โครงสร้างและสถาบันทาง สังคม วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กฎระเบียบในสังคม บทบาทผู้นำ และการบริหารจัดการและจัดกิจกรรมในชุมชน ส่วนรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของ ประชาชนในชุมชนเมือง พบว่า ประกอบด้วย แนวทางและกลวิธี ซึ่งมีแนวทางที่สำคัญ 8 ประการ คือ (1) การสร้างข้อตกลงร่วมกัน (2) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ (3) การสร้างและ ส่งเสริมผู้นำ (4) การรวมกลุ่มหรือจัดตั้งองค์กรของประชาชน (5) การรักษาผลประโยชน์ ร่วมกัน (6) การบริหารจัดการในชุมชน (7) การจัดกิจกรรมในชุมชน (8) การสร้างเครือข่าย ความร่วมมือกับองค์กรภายนอก

ศุภรัตน์ แดงอ่อน (2550) ได้ศึกษาเรื่องเปรียบเทียบจิตสำนึกสาธารณะในการ อนุรักษ์ทรัพยากร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และปีที่ 6 ในจังหวัดปราจีนบุรี ที่มีระดับ การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมต่างกัน การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบจิตสำนึก สาธารณะในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำและด้านการประหยัดพลังงานไฟฟ้าของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมต่างกัน กลุ่มตัวอย่าง ได้มาโดยการสุ่มหลายชั้นตอน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 494 คน เครื่องมือที่ใช้ในการ วิจัยประกอบด้วย แบบวัดจิตสำนึกสาธารณะด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ แบบวัดจิตสำนึก สาธารณะด้านการประหยัดพลังงานไฟฟ้าและแบบวัดการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม ซึ่งมีค่าความ เชื่อมั่นเท่ากับ 0.896 ,0.893 และ 0.769 ตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ความ แปรปรวนพหุคูณแบบสองทาง ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีจิตสำนึก สาธารณะในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ อยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างมาก และมีจิตสำนึก สาธารณะด้านการประหยัดพลังงานไฟฟ้าอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ส่วนนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 6 มีจิตสำนึกสาธารณะทั้งสองด้าน อยู่ในระดับค่อนข้างมาก 2) นักเรียนที่มี ระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับก่อนกฎเกณฑ์มีจิตสำนึกสาธารณะทั้งสองด้านอยู่ ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างมาก นักเรียนที่มีระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับตาม กฎเกณฑ์มีจิตสำนึกสาธารณะด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำอยู่ ในระดับปานกลางถึง ค่อนข้างมากและมีจิตสำนึกสาธารณะด้านการประหยัดพลังงานไฟฟ้าอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ส่วนนักเรียนที่มีระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับเหนือกฎเกณฑ์จะมีจิตสำนึก

สาธาณะทั้งสองด้านอยู่ในระดับค่อนข้างมาก 3) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีจิตสำนึก สาธาณะด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ และจิตสำนึกสาธาณะ ด้านการประหยัดพลังงาน ไฟฟ้าสูงกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และพบว่านักเรียน ที่มีระดับการให้เหตุผลเชิง จริยธรรม อยู่ในระดับเหนือกฎเกณฑ์ มีจิตสำนึกสาธาณะด้านการประหยัดพลังงานไฟฟ้าสูง กว่านักเรียนที่มีระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับก่อนกฎเกณฑ์ แต่มีนักเรียนที่มี ระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมต่างกันมีจิตสำนึกสาธาณะด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ไม่แตกต่างกัน 4) ไม่พบผลปฏิสัมพันธ์ของระดับชั้นกับการ ให้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่มีต่อ จิตสำนึกสาธาณะ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำและจิตสำนึกสาธาณะด้านการประหยัด พลังงานไฟฟ้า

อัญชลี ยิ่งรักพันธุ์ (2550) ได้ศึกษาเรื่องผลการใช้สถานการณ์จำลองผลานกับเทคนิค การประเมินผลจากสภาพจริงเพื่อพัฒนาจิตสาธาณะ 3 องค์ประกอบ คือ ด้านการเคารพสิทธิ ในการใช้ของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม ด้านการหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำ ที่จะทำให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อสมบัติของส่วนรวมและด้านการ ถือเป็นหน้าที่ที่จะมี ส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวม โดยการศึกษาให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียน ราชบพิธ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 40 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้ระยะเวลาในการทดลองจำนวน 6 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 วัน วันละ 50 นาที เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมใช้โปรแกรมการใช้สถานการณ์จำลอง ผลานกับเทคนิคการ ประเมินผลจากสภาพจริง แบบสังเกตพฤติกรรมจิตสาธาณะ แบบบันทึก พฤติกรรมจิตสาธาณะ แฟ้มสะสมงาน และแบบทดสอบจิตสาธาณะ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนชั้นที่ได้รับการใช้ สถานการณ์จำลองผลานกับเทคนิคการประเมินผล จากสภาพจริง มีการเปลี่ยนแปลงของคะแนนจิตสาธาณะเฉลี่ยโดยรวม ก่อนทดลอง หลังทดลองและหลัง ทดลอง 1 สัปดาห์ สูงขึ้น

เจษฎา หนูรุ่ง (2551) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยจิตลักษณะที่ส่งผลต่อจิตสาธาณะของ นักเรียนช่วงชั้นที่ 3 จำนวน 405 คน ปัจจัยจิตลักษณะ ได้แก่ เหตุผลเชิงจริยธรรม ลักษณะมุ่ง อนาคต ความเชื่ออำนาจในตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เป็นไทย สติปัญญา ประสพการณ์ทาง สังคม และสุขภาพจิต โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการใช้ ด้านการถือเป็นหน้าที่และ ด้านการเคารพสิทธิ ผลการวิจัยพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยระหว่างปัจจัยจิตลักษณะราย ด้านกับจิตสาธาณะโดยรวมมีค่าเท่ากับ .572 สามารถอธิบายร่วมกันได้ 32.7 % โดยปัจจัย จิตลักษณะที่ส่งผลทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วน สติปัญญาและความ เชื่ออำนาจในตน ส่งผลทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พระมหาจตุพร สุตนนท์ (2552) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาจิตสาธาณะของนักเรียน ด้านการดูแลรักษาศาสนสมบัติ โรงเรียนศรีปริยัติคุณศึกษา อำเภอประทาย จังหวัด นครราชสีมา จากการศึกษาค้นคว้าจิตสาธาณะด้านการดูแลรักษาศาสนสมบัติของพระภิกษุ

สามแฉกร ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนศรีปริยัติคุณศึกษา อำเภอประทาย จังหวัด นครราชสีมา โดยใช้ วิถีทัศน์พฤติกรรมแม่แบบประกอบการเรียนรู้ (Modeling Technique) ผลการศึกษาพบว่า 1. ผลการพัฒนาการเรียนรู้จิตสาธารณะด้านการดูแลรักษาศาสนสมบัติของ พระภิกษุสามเณรชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนศรีปริยัติคุณศึกษา อำเภอประทาย จังหวัด นครราชสีมา โดยใช้วิธีการเรียนรู้จากวิถีทัศน์พฤติกรรมแม่แบบประกอบการเรียนรู้ (Modeling Technique) จากการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ การใช้เหตุผลและพฤติกรรมจิตสาธารณะของ พระภิกษุสามเณรใน ด้านการดูแลรักษาศาสนสมบัติและการใช้ศาสนสมบัติแบบพอเพียง ปรากฏว่า ภิกษุสามเณร หลังจากที่เรียนรู้จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วิถีทัศน์ พฤติกรรมแม่แบบประกอบการเรียนรู้ (Modeling Technique) มีจิตสาธารณะโดยรวมมากขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้ง โดยรวมทั้งทางด้านการดูแลรักษาศาสนสมบัติ มีค่าเฉลี่ยของผลต่างของคะแนนเท่ากับ 7.93 และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลต่างของ คะแนนเท่ากับ 1.16 และด้านการใช้ศาสนสมบัติแบบพอเพียง มีค่าเฉลี่ยของผลต่างของ คะแนนเท่ากับ 8.13 และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลต่างของคะแนน เท่ากับ 1.41 แสดงว่าการใช้วิถีทัศน์พฤติกรรมแม่แบบประกอบการเรียนรู้ ทำให้พระภิกษุสามเณรมี จิตสาธารณะด้านการดูแลรักษาศาสนสมบัติเหมาะสมมากยิ่งขึ้น 2. ผลการเปรียบเทียบจิตสาธารณะ ของพระภิกษุสามเณรโรงเรียนศรีปริยัติคุณศึกษา อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา ก่อน และหลังที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วิถีทัศน์ พฤติกรรมแม่แบบประกอบการเรียนรู้ (Modeling Technique) ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ปรากฏว่าพระภิกษุสามเณรมีจิตสาธารณะ โดยรวมเหมาะสมมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 130.99 ของจิตสาธารณะก่อนการทดลอง โดย จิตสาธารณะด้านการดูแลรักษาศาสนสมบัติมีความเหมาะสมมาก คิดเป็นร้อยละ 125.28 ของ จิตสาธารณะก่อนการทดลองด้านการใช้ศาสนสมบัติแบบพอเพียงเหมาะสมมากคิดเป็นร้อยละ 150.44 ของจิตสาธารณะก่อนการทดลองและเมื่อพิจารณารายบุคคล เฉพาะกรณีรูปที่ 1 และ รูปที่ 2 นักเรียนรูปที่ 1 มีจิตสาธารณะโดยรวมเหมาะสมมากขึ้นคิดเป็น ร้อยละ 115.38 ของ จิตสาธารณะก่อนการทดลอง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่านักเรียนมีจิตสาธารณะด้านการ ดูแลรักษาศาสนสมบัติเหมาะสมมากขึ้นคิดเป็นร้อยละ 100.00 ด้านการใช้ศาสนสมบัติแบบ พอเพียงเหมาะสมมากขึ้นคิดเป็นร้อยละ 133.33 นักเรียนรูปที่ 2 มีจิตสาธารณะโดยรวม เหมาะสมมากขึ้นคิดเป็นร้อยละ 125.00 ของจิตสาธารณะก่อนการทดลอง เมื่อพิจารณาเป็นราย ด้าน พบว่านักเรียนมีจิตสาธารณะด้านการดูแลรักษาศาสนสมบัติเหมาะสมมากขึ้น คิดเป็น ร้อยละ 100.00 ด้านการใช้ศาสนสมบัติแบบพอเพียงเหมาะสมมากขึ้นคิดเป็นร้อยละ 160.00 จึงสรุปได้ว่าพระภิกษุ สามเณรที่ได้รับการจัดกิจกรรมจัดการเรียนรู้โดยใช้วิถีทัศน์พฤติกรรม แม่แบบประกอบการเรียนรู้ (Modeling Technique) มีจิตสาธารณะเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01

เจนต์จุฬา คำดี (2553) ได้ศึกษาเรื่องผลของการใช้โปรแกรมสถานการณ์จำลองเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านพระบาทท่าเรือ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเปรียบเทียบคะแนนจิตสาธารณะของนักเรียนก่อนและหลังที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมสถานการณ์จำลองเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ 2) เพื่อเปรียบเทียบคะแนน จิตสาธารณะของนักเรียนที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมสถานการณ์จำลองเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะกับนักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรมสถานการณ์จำลองเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมสถานการณ์จำลองเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ มีคะแนนสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) นักเรียนที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมสถานการณ์จำลองเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ มีคะแนนจิตสาธารณะแตกต่างจากนักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรมสถานการณ์จำลองเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เจียมจิตต์ ไชยลังกา (2554) ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ด้านจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 พบว่าตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือตัวแปร A4 ฉันทักถาดอาหารเข้าที่เมื่อรับประทานเสร็จมีค่าเฉลี่ย 4.34 ส่วนตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือตัวแปร A30 ฉันท่านหนังสือห้องสมุดฉันชอบไปซ่อนไว้ในตู้อื่นเพื่อเวลาต้องการอ่านจะหาได้ง่ายๆ มีค่าเฉลี่ย 1.52 และตัวแปรที่มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงสุด คือ ตัวแปร A33 ฉันทักปากกาเขียนกระดานจากเพื่อนเมื่อไม่ถึงโอกาสของตนเอง มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.584 และตัวแปรที่มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานน้อยที่สุดคือ ตัวแปร A30 ฉันท่านหนังสือห้องสมุดฉันชอบไปซ่อนไว้ในตู้อื่นเพื่อเวลาต้องการอ่านจะหาได้ง่ายๆ มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.913

เทิดเกียรติ บรรจง (2554) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษากิจกรรมและจิตลักษณะที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์และค่าน้ำหนักระหว่างตัวแปรกิจกรรมและจิตลักษณะของนักเรียนมัธยมต้น ศึกษาความสัมพันธ์และค่าน้ำหนักระหว่างตัวแปรกิจกรรมและจิตลักษณะรายด้าน ผลการวิจัย พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในของตัวแปรกิจกรรมและจิตลักษณะมีค่าอยู่ระหว่าง .06 ถึง .78 โดยคู่ที่มีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สูงสุด ได้แก่ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์กับการรับรู้ความสามารถของตน ($r = .78$) ความสัมพันธ์กันน้อยที่สุด ได้แก่ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ($r = .06$) โดยมีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในระหว่างจิตสาธารณะรายด้านมีค่าอยู่ระหว่าง (.48 - .61) ซึ่ง ทุกคู่มีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่

ระดับ .01 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมและจิตลักษณะ รายด้านกับจิตสาธารณะ โดยรวมมีค่าอยู่ระหว่าง (.17 - .53) ซึ่งทุกคู่มีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณแบบตัวแปรตามเอกนาม (MR) ระหว่างกิจกรรมและจิตลักษณะรายด้านกับจิตสาธารณะมีค่าเท่ากับ .53 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สามารถอธิบายรวมกันได้ 29.0 % โดยค่าน้ำหนักความสำคัญสัมพันธ์ของกิจกรรมและจิตลักษณะที่ส่งผลทางบวกต่อจิตสาธารณะอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ ลักษณะมุ่งอนาคต (x1) ส่วนค่าน้ำหนักความสำคัญสัมพันธ์ของกิจกรรมและจิตลักษณะที่ส่งผลทางบวกต่อจิตสาธารณะอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (x2) การรับรู้ความสามารถของตน (x3) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (x4) และกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ (x5) เมื่อพิจารณาจิตสาธารณะรายด้านพบว่าค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของตัวแปรตามสามด้านและค่าสหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างกิจกรรมและจิตลักษณะรายด้านกับ จิตสาธารณะด้านการใช้ ด้านการถือเป็นที่ และด้านการเคารพสิทธิ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .44 , .54 และ .45 ตามลำดับซึ่งทุกด้านมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กิจกรรมและจิตลักษณะที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะด้านการใช้ ได้แก่ ลักษณะการมุ่งอนาคต โดยส่งผลทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีค่าน้ำหนักความสำคัญเท่ากับ .49 ส่วนแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การรับรู้ความสามารถของตน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการส่งผลทางบวกอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ กิจกรรมและจิตลักษณะที่ส่งผลต่อ จิตสาธารณะด้านการถือเป็นที่ ได้แก่ ลักษณะมุ่งอนาคต โดยส่งผลทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 มีค่าน้ำหนักความสำคัญเท่ากับ .47 ส่วนแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การรับรู้ความสามารถของตน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและกิจกรรม การเรียนการสอนแบบบูรณาการส่งผลทางบวกอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ กิจกรรมและจิตลักษณะที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะด้านการเคารพสิทธิ ได้แก่ ลักษณะการมุ่งอนาคตและการรับรู้ความสามารถของตนโดยส่งผลทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีค่าน้ำหนักความสำคัญเท่ากับ .38 และ .25 ตามลำดับ ส่วน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการส่งผลทางบวกอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

พรสุดา ศรีปัญญา (2554) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จังหวัด ร้อยเอ็ด : การวิเคราะห์พระระดับมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยระดับนักเรียน ได้แก่ อัตมโนทัศน์ ความฉลาดทางอารมณ์ เจตคติต่อจิตสาธารณะ คุณธรรมจริยธรรมด้านความมีวินัย คุณธรรมจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ คุณธรรมจริยธรรมด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และคุณธรรมจริยธรรม ด้านความกตัญญู ที่มีอิทธิพลต่อจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดร้อยเอ็ด 2) เพื่อศึกษาปัจจัยระดับชุมชน ได้แก่ วัฒนธรรมครอบครัว การสนับสนุนทางสังคม การได้รับแบบอย่างจากครอบครัวและชุมชน การเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย การเลี้ยง

ดูแบบรักตามใจและการเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุมที่มีอิทธิพลต่อจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดร้อยเอ็ด 3) เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างระดับที่มีอิทธิพลต่อจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดร้อยเอ็ด 4) เพื่อสร้างสมการพยากรณ์จิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดร้อยเอ็ด จากตัวแปรระดับนักเรียน และตัวแปรระดับชุมชนโดยการวิเคราะห์หุระดับ ผลการวิจัยพบว่าผลการศึกษาอิทธิพลที่มีต่อจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดร้อยเอ็ด โดยการวิเคราะห์หุระดับ สรุปผลดังนี้ 1. ตัวแปรระดับนักเรียนที่มีอิทธิพลต่อจิตสาธารณะอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 ได้แก่ อัตมโนทัศน์ความฉลาดทางอารมณ์ เจตคติต่อจิตสาธารณะ คุณธรรมจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ คุณธรรมจริยธรรมด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่คุณธรรมจริยธรรมด้านความกตัญญู 2. ตัวแปรระดับชุมชนที่มีอิทธิพลต่อจิตสาธารณะอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่การได้รับแบบอย่างจากครอบครัวและชุมชน ส่วนตัวแปรระดับชุมชนที่มีอิทธิพลต่อจิตสาธารณะที่ ระดับ .05 ได้แก่การเลี้ยงดูแบบรักตามใจ โดยการได้รับแบบอย่างจากครอบครัว และชุมชนมีอิทธิพลทางบวกกับจิตสาธารณะ ส่วนการเลี้ยงดูแบบรักตามใจมีอิทธิพลทางลบกับจิตสาธารณะ 3. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างระดับที่มีอิทธิพลต่อจิตสาธารณะของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวนหนึ่งตัว คือ ตัวแปรการเลี้ยงดูแบบรักตามใจปฏิสัมพันธ์กับคุณธรรมจริยธรรมด้านความกตัญญู

วัชรียา เขียนนอก (2554: 91-92) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยคัดสรรที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยคัดสรรที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 1 มีจิตสาธารณะอยู่ในระดับน้อย โดยจำแนกรายด้าน ดังนี้ ด้านการใช้ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.28 ด้านการถือเป็นหน้าที่ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.37 และด้านการเคารพสิทธิอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.86 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อ จิตสาธารณะของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี 5 ปัจจัย โดยเรียงลำดับจากปัจจัยที่ส่งผลมากที่สุดไปหาปัจจัยที่ส่งผลน้อยที่สุด ได้แก่ ประสบการณ์ทางสังคมการเห็นคุณค่าในตนเอง เหตุผลเชิงจริยธรรม สุขภาพจิตและการรับรู้ความสามารถของตน ซึ่งสามารถอภิปรายความแปรปรวนของจิตสาธารณะของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้ร้อยละ 40.70

พลับพลึง วงศ์คำมูล (2555) ได้ศึกษาเรื่องการใช้กิจกรรมบันทึกความดีเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 26 จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการส่งเสริมจิตสาธารณะของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 26 จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า จากการใช้กิจกรรมสมุดบันทึกความดี พบว่า จิตสาธารณะของนักเรียนโดยรวมของนักเรียนเพิ่มขึ้นทุกด้าน เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่า 1) ด้านการดูแลรักษาของส่วนรวมพบว่าจิตสาธารณะของนักเรียนโดยรวมของนักเรียนเพิ่มขึ้น โดยนักเรียนได้ทำกิจกรรม ดังนี้ ปิดไฟบนห้องนอน หอพัก ปิดไฟในห้องน้ำเมื่อไม่มีใครใช้ ปิดไฟห้องเรียน อาคารเรียนเมื่อเลิกใช้ ปิดพัดลมในห้องเรียนเมื่อเลิกใช้ ทำความสะอาดห้องอาหาร ทำความสะอาดห้องพักและหอพัก เก็บไม้กวาด ไม้ถูพื้นเข้าที่เมื่อใช้แล้ว เก็บหนังสือห้องสมุดชั้นชั้นเมื่ออ่านเสร็จ เก็บหนังสือคืนห้องสมุดเมื่อพบตกหล่นที่อื่น จัดหนังสือห้องสมุดให้เป็นระเบียบ ทำความสะอาดหนังสือ เก็บบัวรดน้ำและถังตักน้ำเข้าที่เมื่อใช้แล้ว เช็ดคอมพิวเตอร์และหน้าจอคอมพิวเตอร์เป็นประจำ ล้างห้องน้ำ เช็ดโต๊ะทานข้าวในห้องอาหาร ช่วยครูหรือนักเรียนรุ่นพี่ซ่อมห้องน้ำและก๊อกน้ำอ่างล้างจาน โดยกิจกรรมจิตสาธารณะด้านการดูแลรักษาของส่วนรวมเป็นกิจกรรมที่นักเรียนมีความถี่ของการกระทำมากที่สุดอันดับสอง 2) ด้านการอาสาทำบางอย่างเพื่อส่วนรวม พบว่า จิตสาธารณะของนักเรียนเพิ่มขึ้น โดยนักเรียนได้ทำกิจกรรม ดังนี้ เก็บขยะและใบไม้บริเวณหอพักและภายในบริเวณโรงเรียน รดน้ำต้นไม้รอบหอพัก ช่วยประกอบอาหารในโรงครัว ล้างจานและหม้ออาหาร ทำเวรหอพัก ทำเวรอาคารเรียนและส่วนกลางบริเวณโรงเรียน ช่วยยกน้ำดื่มขึ้นหอพัก รดน้ำสนามหญ้า ต้นไม้ และแปลงผัก ช่วยถือถาดตักข้าวและแจกจ่ายอาหารเช้า กลางวันและเย็นให้ครู เพื่อน นักเรียนรุ่นพี่และรุ่นน้อง ช่วยสอนเพื่อนและนักเรียนรุ่นน้องทำการบ้านและอ่านหนังสือ ช่วยเพื่อนและครูยกของให้เพื่อนยืมอุปกรณ์การเรียน บันทึกรายการและขนมให้เพื่อนและนักเรียนรุ่นน้องทาน ทำแปลงผักและปลูกผัก ถอนหญ้าแปลงผัก เก็บเศษขยะในห้องน้ำ ใต้โต๊ะเรียนและในห้องเรียน เมื่อเห็น ยกเก้าอี้เรียนขึ้นเมื่อเลิกเรียน แยกขยะก่อนทิ้ง ช่วยงานนักเรียนรุ่นพี่ ช่วยงานครูให้อาหารไก่ปลาและร่วมกิจกรรมของโรงเรียนและหอพักทุกครั้ง โดยกิจกรรมจิตสาธารณะด้านการอาสาทำบางอย่างเพื่อส่วนรวมเป็นกิจกรรมที่นักเรียนมีความถี่ของการกระทำมากที่สุด 3) ด้านการไม่ยี่ดครองของส่วนรวมนั้นมาเป็นของตนเอง พบว่าจิตสาธารณะของนักเรียนเพิ่มขึ้น โดยนักเรียนได้ทำกิจกรรม ดังนี้ ไม่เอาพัดลมของหอพักมาไว้ที่ตนเองเพียงคนเดียว เพื่อที่จะแบ่งปันให้กับเพื่อนๆ ได้ใช้ ไม่นำหนังสือของห้องสมุดมาเป็นของตนเอง รวมถึงโต๊ะทำการบ้าน ไม้กวาดและไม้ถูพื้นด้วย นอกจากนี้ คือ เก็บกรรไกรของห้องคืนครู เก็บหนังสือคืนห้องสมุดและครู โดยกิจกรรมจิตสาธารณะด้านการไม่ยี่ดครองของส่วนรวมนั้นมาเป็นของตนเองเป็นกิจกรรมที่นักเรียนมีความถี่ของการกระทำน้อยที่สุด

สมศรี ฐานะวุฒิกุล (2555) ได้ศึกษาเรื่องกลยุทธ์การพัฒนาจิตสาธารณะ ของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากลยุทธ์การ

พัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะคือ 1) เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมและแนวทางในการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษา 2) เพื่อสร้างกลยุทธ์การพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษา 3) เพื่อประเมินกลยุทธ์การพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษา ผลการศึกษาพบว่า

1. ผลการศึกษาสภาพแวดล้อมและแนวทางในการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษา

1.1 ผลการศึกษาเอกสารรายงานการประเมินตนเอง (SAR) และรายงานโครงการรายงานการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตสาธารณะ พบว่า จุดแข็ง คือโรงเรียนมีนโยบายและแผนการดำเนินงานและกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และกำหนดภาระงานหน้าที่ ของงานในด้านการมีจิตสาธารณะไว้ชัดเจน จุดอ่อน คือ บุคคลที่เป็นข้าราชการมีน้อยส่วนใหญ่เป็นอัตราจ้างหรือพนักงานราชการจึงมีความเสียสละและทุ่มเทกับการจัดกิจกรรมน้อย ครูมุ่งเน้นการสอนเนื้อหาและมีแนวคิดแยกส่วนระหว่างงานวิชาการกับงานกิจกรรม โอกาส คือ มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติให้ความสำคัญกับผู้เรียนในการมีจิตสาธารณะ และหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านจิตสาธารณะไว้ชัดเจน อุปสรรค คือ ผู้ปกครองและชุมชนในท้องถิ่น มีฐานะยากจนจึงเข้าร่วมกิจกรรมน้อยขาดการสนับสนุนจากผู้ปกครองบางส่วนเพราะเห็นว่าทำกิจกรรมทำให้เสียการเรียนและเวลาในการทำกิจกรรมมีน้อย

1.2 ผลการศึกษาสภาพแวดล้อมในการจัดกิจกรรมพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษาที่มีวิธีการที่ดี (Best Practice) พบว่า จุดแข็ง มีนโยบายมีแผนการดำเนินงาน มีโครงสร้างและกำหนดภาระงานหน้าที่ในด้านการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะไว้ชัดเจนและจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีแหล่งเรียนรู้และบรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียน จุดอ่อน บุคลากรส่วนมากเป็นอัตราจ้างที่ไม่มีความมั่นคงในอาชีพ ขาดขวัญกำลังใจ การจัดสรรงบประมาณล่าช้า งบประมาณในการสนับสนุนด้านการจัดกิจกรรมจิตสาธารณะในโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ครูมีภาระงานอื่นมากกว่าภาระงานสอน จึงไม่สามารถจัดกิจกรรมได้ตามแผนที่วางไว้และทำให้กิจกรรมไม่ต่อเนื่อง ครูมุ่งเน้นงานวิชาการมากเกินไปโอกาสมีพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ หลักสูตรสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน และการปฏิรูปการศึกษา ในทศวรรษที่ 2 (2552 - 2561) ให้ความสำคัญกับการมีจิตสาธารณะโดยกำหนดคุณลักษณะของคนไทยยุคใหม่ให้มีจิตสาธารณะ และกระแสพระราชดำรัสขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ต้องการให้คนไทยมีจิตสาธารณะ อุปสรรคผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนน้อย เด็กวัยรุ่นที่อาศัยอยู่ในชุมชนและขาดโอกาสในการศึกษาในระบบมี

เป็นจำนวนมากทำให้เกิดการมีผู้สัมผัสมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ทำให้เด็กเกิดการเรียนแบบพฤติกรรม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสามารถสื่อสารได้อย่างรวดเร็ว ส่งผลให้นักเรียนเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ งบประมาณไม่เพียงพอ

1.3 ผลการศึกษาสภาพแวดล้อมและแนวทางในการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษา พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนวทางในการพัฒนาจิตสาธารณะ ดังนี้ ต้องมีวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายในแผนปฏิบัติการมีแนวทางในการจัดกิจกรรมที่ชัดเจนโดยบูรณาการเนื้อหาสาระเข้าไปในทุกกลุ่มสาระกิจกรรมต้องหลากหลาย ทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา โดยจัดเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรและกิจกรรมพิเศษ มีบุคคลตัวอย่างที่มีจิตสาธารณะและเป็นที่ยอมรับของสังคมนำมาเป็นสื่อ ในการจัดกิจกรรมยึดหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ยกย่องชมเชยและให้รางวัลแก่ผู้มีจิตสาธารณะ ครูและบุคลากรในสถานศึกษาเป็นแบบอย่างที่ดีในการมีจิตสาธารณะ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรม

2. ผลการสร้างกลยุทธ์การพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษา

กลยุทธ์การพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษา ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์หลัก 15 กลยุทธ์ย่อย 69 กลวิธี 78 ตัวชี้วัด คือ กลยุทธ์ที่ 1) เพิ่มขีดความสามารถในการเรียนรู้เพื่อมุ่งสู่การมีจิตสาธารณะ กลยุทธ์ที่ 2) ส่งเสริมสนับสนุนการนำกิจกรรมสู่การปฏิบัติเพื่อให้มีจิตสาธารณะ กลยุทธ์ที่ 3) สร้างแรงจูงใจการจัดกิจกรรมตามรอยเบื้องยุคลบาท กลยุทธ์ที่ 4) เพิ่มมาตรการส่งเสริม ความเข้มแข็งด้านสื่อเทคโนโลยีเพื่อการมีจิตสาธารณะ

3. ผลการประเมินความเป็นไปได้ในการนำกลยุทธ์การพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษา

ผู้บริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความเห็นว่า การนำกลยุทธ์การพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษาไปใช้มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

มณฑลสี เนื้อทอง (2556) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการหล่อหลอมจิตอาสาผ่านการอบรมชุดเกล้า ทางสังคมในครอบครัว ผลการศึกษา พบว่า การหล่อหลอมจิตอาสาดำเนินผ่านองค์ประกอบสำคัญของการอบรมชุดเกล้าทางสังคมในครอบครัว 3 ส่วน ได้แก่ 1) การตระหนักและเข้าใจคุณค่าของจิตอาสาเพื่อถ่ายทอดแก่บุตรผ่านการเข้าถึงความหมายที่แท้จริงของชีวิต การเข้าใจคุณค่าของคุณธรรมจริยธรรมและการให้คุณค่าของการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น 2) การให้โอกาสเรียนรู้จากประสบการณ์ด้วยตนเองในครอบครัวผ่านแบบอย่างการดำเนินชีวิตของบิดามารดาการให้อิสระและเปิดโอกาสให้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง รวมทั้งการเลือกและสนับสนุนให้

อยู่ในบรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 3) การสนับสนุนให้มีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรม สาธารณประโยชน์ การมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ทางการเมืองและสังคมต่าง ๆ

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยในต่างประเทศที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมจิตสาธารณะ ดังนี้

Akkar (2003) ได้ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะของคนนิวยอร์ก สหราชอาณาจักรอังกฤษ ในช่วง 10 ปี ตั้งแต่ ค.ศ. 1990-2000 พบว่า มีการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะด้วยการเปิดให้มีพื้นที่สาธารณะหรือเวทีสำหรับคนในชุมชนมีส่วนร่วมทุกชั้นตอน ดังนี้ 1) การวางแผนและการออกแบบกิจกรรม 2) การลงมือปฏิบัติ 3) การจัดการดูแลรักษา 4) การใช้ส่วนต่างๆด้วยความเคารพ ปฏิบัติตามกฎหมาย และยังพบว่าภายใต้ความเป็นโลกาภิวัตน์มีผลให้พื้นที่สาธารณะดังกล่าวมีแนวโน้มลดลง

Carton (2007) ได้ศึกษาวัฒนธรรมของชาวบ้านและจิตสำนึกทางสังคมของชาวพื้นเมืองเชื้อสายแอฟริกัน โดยศึกษาผ่านวรรณกรรมการแสดงบทกวีนวนิยายที่กล่าวถึงการประท้วงที่ผ่านมาเป็นระยะเวลายาวนานจนกลายเป็นวัฒนธรรมของคนในชุมชน การประท้วงส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการเรียกร้องความยุติธรรมในสังคมเพื่อกระตุ้นจิตสำนึกทางสังคมให้เกิดขึ้นภายในจิตใจของผู้คน

Champagne (2007) ได้ศึกษาเพื่อสำรวจรูปแบบต่างๆ ของจิตสำนึกทางสังคมเกี่ยวกับความสามารถบูรณาการศึกษามีผลต่อเยาวชนพื้นเมือง ในการศึกษาได้พัฒนากรอบทฤษฎีให้เป็นวิธีการเพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพสัมภาษณ์ครูพลศึกษาจำนวน 8 คน ผลการศึกษาพบว่า จิตสำนึกทางสังคมของครูพลศึกษา มีความสอดคล้องกับวิธีการสอนของครูและส่งผลกระทบต่อความตั้งใจในการปฏิบัติงานของครูพลศึกษาต่อเยาวชนพื้นเมืองอย่างเห็นได้ชัดเจน

Shinichi (2007) ได้ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะและการนำความรู้เข้าไปใช้ในชุมชนกรณีศึกษาการใช้พื้นที่สาธารณะในชนบทไทย พบว่าการขาดจิตสำนึกสาธารณะเป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาชีวิตประจำวันของคนในสังคมไทย พฤติกรรมความร่วมมือและปฏิสัมพันธ์ประจำวันของคนในสังคมจะเกิดขึ้น เมื่อความรู้ที่นำมาใช้ในชุมชนมีเหตุผลสอดคล้องกับวัฒนธรรมจารีตประเพณีและความต้องการปัจจุบันของเขา

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ จะเห็นว่าจิตสาธารณะมีความสำคัญที่ควรให้มีการพัฒนาและปลูกฝังให้เกิดแก่นักเรียน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนอันเป็นทรัพยากรสำคัญของชาติในอนาคต ให้มีจิตใจของความเป็นผู้ให้ที่เกิดขึ้นเป็นจิตสำนึกภายใน ซึ่งวิธีการที่จะปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนมีจิตสาธารณะอย่างถาวรมีอยู่หลายวิธีการ ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่สามารถนำมาสร้างและพัฒนากิจกรรม

เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน